

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยและเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินการวิจัย ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1.3 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. ชุดกิจกรรม

2.1 ความหมายของชุดกิจกรรม

2.2 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

2.3 หลักการและขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม

2.4 ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

2.5 ลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดี

2.6 การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

3. ทักษะชีวิต

3.1 ความหมายของทักษะชีวิต

3.2 ความสำคัญของทักษะชีวิต

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต

3.4 องค์ประกอบทักษะชีวิต

3.5 ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต

3.6 การวัดและประเมินทักษะชีวิต

4. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

4.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

4.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

- 4.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้
- 4.4 การใช้แหล่งเรียนรู้ในห้องเรียน
- 5. ความพึงพอใจ
 - 5.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 5.3 วิธีการสร้างความพึงพอใจในการเรียน
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด เพื่อเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 6-10)

1. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด โดยกำหนดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

1.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำ กระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์ อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัว ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรม ไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

1.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้ เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเอง และสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ 8 ประการ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ใน ฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มี วินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิต สาธารณะ นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้ สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย สำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มี คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะ มาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมิน อย่างไร

ส่วนตัวชีวิตจะระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 20-21)

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิต ทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะ

อาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความตั้งใจ ความเสียสละต่อสังคม
มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย
ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด
และความสนใจของผู้เรียน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและ
สอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
กิจกรรมชุมนุมเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถเลือกได้อย่างอิสระ ตามความสนใจเพื่อ
ค้นหาความถนัด ความสามารถ และบุคลิกภาพของตนเอง ครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยน
เนื้อหาให้เข้ากับความสนใจของผู้เรียนได้อย่างยืดหยุ่นทั้งสาระการเรียนรู้และเวลา เพื่อ
พัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
มีหลักการสำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้
และตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข
จึงได้มีการกำหนดให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการคือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน
7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนด
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนไว้ 5 ประการ ดังนี้ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถ
ในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถ
ในการใช้เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย
มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

ชุดกิจกรรม

1. ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดการสอน หรือ ชุดการเรียน มาจากคำว่า Instructional Package
หรือ Learning Package เดิมทีเดิยจะใช้คำว่าชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้
ประกอบการสอน แต่ต่อมาแนวความคิดในการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญในการเรียนได้เข้ามา
มีอิทธิพลมากขึ้น การเรียนรู้ที่ดีควรจะให้ผู้เรียนได้เรียนเอง จึงมีผู้นิยมเรียกชุดการเรียน
บางคนอาจจะเรียกรวมกันไปเลยว่า ชุดการเรียนการสอน (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2542,

หน้า 91) เพราะกิจกรรมของครูและนักเรียนจะต้องควบคู่กันไป การเรียกชื่ออาจจะแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “ชุดกิจกรรม” ซึ่งผู้รู้ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2549, หน้า 50) ได้ให้ความหมายของชุดการสอน กล่าวว่า ชุดการสอนหรือชุดกิจกรรมเป็นสื่อประสมที่ให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามความสามารถในชุดกิจกรรมอาจประกอบด้วย บัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม แบบฝึก ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนใช้ประกอบการเรียนในเรื่องนั้นๆ

สุรัตน์ จรัสแผ้ว (2549, หน้า 32) ได้ให้ความหมายว่า ชุดกิจกรรมฝึก หมายถึง งานหรือกิจกรรมที่ครูผู้สอนมอบหมายให้นักเรียนกระทำเพื่อฝึกทักษะและ ทบทวนความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วให้เกิดความชำนาญ สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหา ระหว่างเรียน และในชีวิตประจำวันได้

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2550, หน้า 51) ได้กล่าวไว้ว่า ชุดกิจกรรม การเรียนรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้จากชุดการเรียนรู้ เป็นสื่อการสอนที่เป็นลักษณะของสื่อ ประสม (Multi-media) เป็นการใช้สื่อตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปรวมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ที่ต้องการ โดยอาจจัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ ของ แต่ละหน่วยที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อาจจัดเอาไว้เป็นชุดๆ

บรรจุอยู่ในกล่อง ซองหรือกระเป๋า ชุดการเรียนแต่ละชุดประกอบด้วยเนื้อหา บัตรคำสั้ง ใบงาน วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร ใบความรู้ เครื่องมือ หรือสื่อที่จำเป็นสำหรับจัดกิจกรรม ต่างๆ รวมทั้งแบบวัดประเมินผลการเรียนรู้

พิมพิมล แสนนาม (2553, หน้า 52) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมฝึก หมายถึง สื่อที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมทักษะให้แก่ นักเรียน มีลักษณะเป็นชุด มีการฝึกหัด มีกิจกรรมให้ นักเรียนทำ โดยมีการทบทวนสิ่งที่เรียนผ่านมาแล้วจากบทเรียนให้เกิดความเข้าใจ และเป็น การฝึกแก้ไขในจุดบกพร่อง เพื่อให้ นักเรียนได้มีทักษะยิ่งขึ้น

ระเบียบ พรหมสุ่ย (2554, หน้า 77) ให้ความหมายของชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการสอนที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นซึ่งประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ หลากหลายและแบบฝึกทักษะ ที่นำหลักการทางจิตวิทยามาใช้ประกอบเพื่อให้ผู้เรียนได้ ศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนและเพื่อ ช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียน

ตรีธวัฒน์ บัวชุนนิธิโชติ (2555, หน้า 7-8) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ครูสร้างขึ้นประกอบด้วย คำชี้แจง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา เวลาที่ใช้ สื่อ อุปกรณ์ มีกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย มีการวัดและประเมินผล โดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

Rowntree (1981, p. 206) กล่าวว่า ชุดการสอน หมายถึง ชุดของสื่อประสม (Multi Media) ที่รวบรวมเนื้อหาไว้เป็นหัวข้ออย่างชัดเจนสำหรับการเรียน เป็นรายบุคคลหรือการเรียนเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งมีคำแนะนำในการเรียนให้กับผู้เรียนด้วย

Callahan and Clark (1988, p. 83, อ้างถึงในจิตราภรณ์ ภูแก้ว, 2547, หน้า 13) ได้กล่าวว่า ชุดการเรียนเป็นสื่อที่ใช้ศึกษาอย่างเป็นอิสระหรือศึกษาเป็นรายบุคคล ซึ่งประกอบด้วยข้ออ้างอิง แบบฝึกหัด ปัญหา เนื้อหาที่สมบูรณ์และข้อแนะนำอื่นๆ นักเรียนต้องเรียนรู้ในแต่ละหน่วยด้วยตนเองในเวลาเดียวกัน นักเรียนคนใดเรียนรู้ในชุดการเรียนหนึ่งแล้ว สามารถเปลี่ยนชุดการเรียนใหม่ได้โดยไม่ต้องรอเพื่อนคนอื่นๆ เพื่อเป็นการเตรียมกิจกรรมสำหรับการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ครูควรมีบทบาทเสริมอื่นๆ

จากการศึกษาความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการเรียนการสอนที่ครูสร้างขึ้นโดยการนำสื่อหลายชนิดมารวมกัน โดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ในชุดกิจกรรมประกอบด้วย คำชี้แจง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา เวลาที่ใช้ สื่อ อุปกรณ์ มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดและประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2. องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

การสร้างชุดกิจกรรมเพื่อนำไปใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ผู้สร้างต้องศึกษาองค์ประกอบของกิจกรรมว่ามีอะไรบ้าง เพื่อจะได้นำมากำหนดองค์ประกอบของชุดกิจกรรมที่ต้องการสร้างขึ้น ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2549, หน้า 50-51, อ้างถึงใน ระเบียบ พรหมสุ่ย, 2554, หน้า 78) กล่าวว่า องค์ประกอบของชุดกิจกรรม มีดังนี้

1. คู่มือ สำหรับผู้สอนและผู้เรียนที่ใช้ชุดการสอน
2. คำสั่ง เพื่อเป็นแนวทางในการเรียน

3. เนื้อหาบทเรียนที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เทป ชุดการ์ตูน ฯลฯ
4. กิจกรรม ที่กำหนดให้ผู้เรียนได้ทำหรือค้นคว้าต่อจากที่เรียนแล้ว
5. แบบทดสอบสำหรับการประเมินผลเกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียนนั้น

วรวิทย์ นิเทศศิลป์ (2551, หน้า 275, อ้างถึงใน ระเบียบ พรมลุ่ม, 2554, หน้า 78) กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของชุดการสอนหรือชุดกิจกรรม ดังนี้

1. รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการใช้ชุดการสอน สิ่งที่จะต้องเตรียมตลอดจนกระบวนการของการเรียนการสอน
2. คู่มือการเรียนสำหรับผู้เรียน ประกอบด้วยคำแนะนำในการเรียน คำสั่ง กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ตลอดจนการเรียนการสอน
3. เนื้อหาและสื่อการสอนแบบประสม กิจกรรมการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์ของเนื้อหาในแต่ละตอน
4. ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมด้วยตนเอง และเรียนได้ตามความสามารถ ความสนใจหรือความต้องการของตนเอง
5. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนครูและคุณภาพการเรียนรู้อันได้
6. ให้ความสะดวกแก่ครูผู้สอน และช่วยให้ครูมีความมั่นใจในการสอนของตนเอง

อภิชาติ ชมภูทัศน์ (2552, หน้า 77) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดกิจกรรมซึ่งประกอบด้วยเอกสาร 2 ส่วน ดังนี้

1. ชุดกิจกรรม เป็นสื่อสำหรับให้นักเรียนใช้ศึกษาและฝึกปฏิบัติ แต่ละชุดมีส่วนประกอบดังนี้
 - 1.1 คำชี้แจงสำหรับนักเรียน คือ ส่วนที่ระบุรายละเอียดสำหรับให้นักเรียนปฏิบัติในชุดกิจกรรม ประกอบด้วย เวลาที่ใช้ในชุดกิจกรรม รายเอกสาร จุดประสงค์การเรียนรู้ บทบาทนักเรียน
 - 1.2 บัตรเนื้อหา คือ ส่วนที่เสนอความรู้ในเรื่องที่จะเรียน เพื่อให้นักเรียนศึกษาก่อนปฏิบัติกิจกรรม
 - 1.3 บัตรกิจกรรม คือ กิจกรรมเสริมสำหรับให้นักเรียนปฏิบัติหลังจากการเรียน
 - 1.4 บัตรเฉลยกิจกรรม คือ เฉลยคำตอบของกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความสามารถของตนเองหลังจากปฏิบัติกิจกรรม

1.5 แบบฝึกหัด คือ แบบฝึกหัดสำหรับให้นักเรียนทำหลังจากที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เสร็จสิ้นแล้ว เพื่อฝึกให้นักเรียนเกิดความชำนาญ และเกิดความรู้ที่คงทน

1.6 แบบทดสอบ คือ เครื่องมือที่ใช้วัดความสามารถของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมแต่ละชุด

2. คู่มือประกอบการใช้ชุดกิจกรรม คือ เอกสารสำหรับให้ครูใช้ประกอบชุดกิจกรรมประกอบด้วย บทนำ ส่วนประกอบของชุดกิจกรรม คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรม การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน สิ่งที่ครูต้องเตรียมล่วงหน้า การจัดชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ เฉลยกิจกรรม และแบบทดสอบย่อยก่อนเรียนและหลังเรียน แบบทดสอบวัดความสามารถทางการเรียนรู้ของนักเรียน

Cardalelli (1973, p 150 อ้างถึงใน ระเบียบ พรมสุ่ย, 2554, หน้า 80) ได้กำหนดโครงสร้างของชุดการเรียนการสอนหรือชุดกิจกรรมว่าต้องประกอบด้วย

1. หัวข้อ (Topic)
2. หัวข้อย่อย (Sub Topic)
3. จุดมุ่งหมายหรือเหตุผล (Rational)
4. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective)
5. การสอบก่อนเรียน (Pre-Test)
6. กิจกรรมและการประเมินตนเอง (Activities and Self-Evaluation)
7. การทดสอบย่อย (Quiz หรือ Formative Test)
8. การทดสอบครั้งสุดท้าย (Post – test หรือ Summative Evaluation)

ระเบียบ พรมสุ่ย (2554, หน้า 81) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดกิจกรรม มีองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย คำชี้แจงสำหรับครู แผนการจัดการเรียนรู้ คำชี้แจงสำหรับนักเรียน ใบความรู้ ใบงาน กิจกรรมเสริม เฉลย กิจกรรมเสริม แบบทดสอบ เฉลยแบบทดสอบ

ส่วนที่ 2 คู่มือประกอบการใช้ชุดกิจกรรมประกอบด้วย บทนำ ส่วนประกอบของชุดกิจกรรม คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรม การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน สิ่งที่ครูต้องเตรียมล่วงหน้าและการจัดชั้นเรียน

จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดกิจกรรมข้างต้น สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วย 2 ส่วน

1. ชุดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน มีคำชี้แจงสำหรับนักเรียน ใบความรู้แบบฝึกหัด บัตรกิจกรรม แบบทดสอบ

2. ชุดการสอนสำหรับครู มีคำชี้แจงสำหรับครู การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทครู แผนการจัดการเรียนรู้ เฉลยกิจกรรม แบบทดสอบย่อย ก่อนเรียน และหลังเรียน เฉลยแบบทดสอบ

3. ขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม

การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ต้องมีขั้นตอนในการสร้างที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมและสื่อให้เหมาะสม ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอหลักการ และขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม ไว้ดังนี้

Butts (1974, p 85, อ้างถึงใน สุพิชชา ทะแพงพันธ์, 2550, หน้า 60) ได้เสนอหลักการสร้างชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

1. ก่อนที่จะสร้างจะต้องกำหนดโครงสร้างคร่าวๆ ก่อนว่าจะเขียนเกี่ยวกับเรื่องอะไร วัตถุประสงค์อะไร
2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำ
3. เขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและเนื้อหาที่สอดคล้องกัน
4. แจกวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นกิจกรรมย่อยๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียน
5. กำหนดอุปกรณ์ที่จะใช้ในกิจกรรมแต่ละตอนให้เหมาะสม
6. กำหนดเวลาที่จะใช้ในแต่ละตอนให้เหมาะสม
7. กำหนดการประเมินผลว่า ประเมินผลก่อนเรียนหรือหลังเรียน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2551, หน้า 122-123) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการผลิตชุดกิจกรรมเป็น 10 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการ เป็นแบบสหวิทยาการ ตามที่เห็นเหมาะสม
2. กำหนดหน่วยการเรียนรู้ แบ่งเนื้อหาวิชาการออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ โดยประมาณเนื้อหาวิชาที่ครูจะสามารถถ่ายทอดความรู้ แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนจะต้องถามตนเองว่าในการสอนแต่ละหน่วย การเรียนรู้ ควรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอะไรบ้าง แล้วกำหนดออกมาเป็น 4-6 หัวเรื่อง
4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ มโนทัศน์และหลักการที่กำหนดขึ้น จะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปรวมแนวคิด สาร และหลักเกณฑ์ที่สำคัญไว้ เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน
5. กำหนดวัตถุประสงค์ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไป ก่อนแล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรมไว้ทุกครั้ง
6. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือกและการผลิตสื่อการสอน “กิจกรรมการเรียนรู้” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่านบัตรคำสั่ง ตอบคำถาม เขียนภาพ ทำการทดลองทางวิทยาศาสตร์ เล่นเกม การสาธิต ฯลฯ
7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ ถือเป็นสื่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ
9. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม เพื่อเป็นการประกันว่า ชุดกิจกรรม ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นล่วงหน้า โดยคำนึงถึง หลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน บรรลุผล
10. การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตาม เกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดกิจกรรม และตามระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนในการใช้ดังนี้
 - 10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิม ของผู้เรียน
 - 10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
 - 10.3 ชั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ (ชั้นสอน)

10.4 ชั้นสรุปผลการสอน เพื่อสรุปมโนทัศน์และหลักการที่สำคัญ

10.5 ทำแบบสอบหลังเรียน เพื่อดูพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยน

ไปแล้ว

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจะมีการวางแผน กำหนดเนื้อหา จุดมุ่งหมาย สื่อการเรียนการสอน เวลาที่ใช้ พร้อมทั้ง มีการวัดและประเมินผล แล้วทำการทดลองใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง แล้วนำ ชุดกิจกรรมไปใช้สอนจริง ในการวิจัยได้ยึดขั้นตอนและหลักการสร้างชุดกิจกรรมของ Butts (1974, p. 85) และ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2551, หน้า 122-123) เพื่อเป็นแนวทาง ในการพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยใช้แหล่งเรียนรู้ใน ห้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ต่อไป

4. ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ในการใช้ชุดกิจกรรมเพื่อช่วยในการจัดการเรียนการสอนนั้น นักการศึกษา หลายท่าน ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

วรวิทย์ นิเทศศิลป์ (2551, หน้า 273) ได้กล่าวถึง คุณค่าของชุดกิจกรรม ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายถอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนและมี ลักษณะเป็นนามธรรมสูง
2. ช่วยสร้างความสนใจของนักเรียนที่มีต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะเปิด โอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองและสังคม
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหา ความรู้ด้วยตนเองและมีความรู้ต่อตนเองและสังคม
4. ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอน เพราะจัดไว้เป็น หมวดหมู่ สามารถหยิบไปใช้ได้ทันที โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีเวลาในการเตรียมการสอนล่วงหน้า
5. ทำให้การเรียนการสอนเป็นอิสระจากอารมณ์ผู้สอน สามารถใช้ได้ ตลอดเวลา ไม่ว่าผู้สอนจะมีสภาพหรือความขัดข้องทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด
6. ช่วยให้การเรียนเป็นอิสระจากบุคลิกภาพของผู้สอน ทำหน้าที่ ถ่ายทอดความรู้แทนครูแม้ครูจะพูดหรือสอนไม่เก่ง ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างมี ประสิทธิภาพจากชุดกิจกรรมที่ได้ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพมาแล้ว

7. ในกรณีที่ขาดครู ครูคนอื่นสามารถสอนแทนได้ เพราะเนื้อหาวิชาอยู่ในชุดกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว

8. สำหรับชุดการสอนรายบุคคลและชุดการสอนทางไกล ผู้เรียนสามารถเรียนได้เองที่บ้าน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 436) กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนมีหลายประการดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายถอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และมีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายถอดด้วยการบรรยายได้
2. ได้รับความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะชุดกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
4. เป็นการสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอน เพราะชุดกิจกรรมผลิตไว้เป็นหมวดหมู่สามารถหยิบใช้ได้ทันที
5. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนแก่ผู้เรียน เพราะสื่อประสม (Multi media) ที่ได้จัดไว้เป็นระบบเป็นการเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา
6. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมการศึกษารายบุคคลตามความสนใจ ตามเวลา และโอกาสที่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนซึ่งแตกต่างกัน
7. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู ชุดกิจกรรมทำให้ผู้เรียนเรียนโดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ทั้งสามารถเรียนด้วยตนเอง ครูหนึ่งคนจึงสามารถสอนนักเรียนได้จำนวนมาก
8. ช่วยนักเรียนให้รู้จักมุ่งหมายของการเรียนชัดเจน ตลอดจนรู้จักวิธีการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการเพิ่มพูนการจูงใจในการเรียน
9. ชุดกิจกรรมจะกำหนดบทบาทของครูและนักเรียนไว้ชัดเจน ว่าตอนใดใคร จะทำอะไร อย่างไร ลดบทบาทของการกระทำของครูข้างเดียว นักเรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำมากขึ้น
10. ชุดกิจกรรมเกิดจากการนำวิธีระบบเข้ามาใช้ เมื่อผ่านการทดลองจึงทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

11. ชุดกิจกรรมฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียน และรู้จักการทำงานร่วมกัน

12. ชุดกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวัสดุการเรียนและกิจกรรมตามความสนใจตนเอง

ระเบียบ พรมลุ่ม (2554, หน้า 86) ได้กล่าวประโยชน์และคุณค่า ชุดกิจกรรมไว้ว่า ชุดกิจกรรมมีประโยชน์ต่อผู้เรียน คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามความสามารถความสนใจ ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสวงหาความรู้ด้วยตนเองฝึกความรับผิดชอบ และผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นอิสระในการเรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง เรียนรู้ได้ในทุกที่ทุกเวลา ได้ฝึกและรู้คำตอบทันทีและสามารถทำความเข้าใจใหม่ได้ ฝึกทักษะการอ่าน ไม่ต้องคอยครูอธิบาย ไม่ต้องเบื่อจากการที่ครูอธิบายซ้ำซาก และสืบค้นจากภาพในชุดกิจกรรมทำให้ผู้เรียนสนใจไม่เบื่อ และประโยชน์ต่อผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้คือ สร้างความมั่นใจและลดภาระของผู้สอนช่วยให้ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนมีลักษณะเป็นนามธรรมสูงไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ แก้ปัญหาการขาดแคลนครูใช้สอนซ่อมเสริมนักเรียนที่เรียนไม่ทันได้ และส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีวิต

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ประโยชน์ของชุดกิจกรรมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น แก้ปัญหาการขาดแคลนครู ช่วยสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่เรียนไม่ทัน ช่วยให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในบทเรียน ชุดกิจกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่มีความเหมาะสมในการในการฝึกทักษะต่างๆ ให้กับผู้เรียน และส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมจากชุดกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. ลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดี

นิพนธ์ สุขปรีดี (2545, หน้า 151) กล่าวถึง ลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดีควรมีดังนี้

1. เป็นชุดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้มากที่สุด
2. เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

3. สื่อที่ใช้สามารถสร้างความสนใจของผู้เรียนได้ดี
4. มีคำแนะนำและวิธีใช้อย่างละเอียด
5. มีวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนทั้งหมดที่กำหนดไว้ในบทเรียนอย่างครบถ้วน
6. ได้ทดสอบและปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ
7. มีความคงทนต่อการเก็บรักษา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมในแต่ละประเภทนั้นจะเป็นตัวกำหนดบทบาทของครูและนักเรียนแตกต่างกันออกไป การจะเลือกผลิตชุดกิจกรรมชนิดใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูหรือผู้ผลิตเอง สำหรับการพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในครั้งนี้เป็นชุดกิจกรรมที่ครูและนักเรียนใช้ร่วมกัน ครูเป็นผู้คอยดูแล กิจกรรมบางอย่างและกิจกรรมบางอย่างนักเรียนต้องทำด้วยตนเอง โดยใช้สื่อการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

6. การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

ฉลองชัย สุรวัฒนบูรณ์ (2544, หน้า 213) ได้กล่าวถึงการทดสอบหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม หมายถึง การนำชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try-out) เพื่อปรับปรุงและนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

- การทดลองใช้ (Try-out) หมายถึง การนำชุดกิจกรรมที่ผลิตขึ้นเป็นต้นแบบ (Prototype) ไปทดลองใช้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแต่ละระบบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมให้ได้เท่ากับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

- การทดลองสอนจริง (Trial Run) หมายถึง การนำชุดกิจกรรมที่ได้ไปทดลองใช้และปรับปรุงแล้วทุกหน่วยในแต่ละรายวิชาไปสอนจริง ในชั้นเรียนหรือสถานการณ์การเรียนที่แท้จริงเป็นเวลา 1 ภาคเรียน เป็นอย่างน้อย

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การหาประสิทธิภาพเป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพและพิจารณาคุณค่าของสื่ออย่างมีระบบ เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่าสื่อการสอนนั้นมีประสิทธิผลในการเรียนการสอน สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

6.1 การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2551, หน้า 494–495) กล่าวว่า เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหวังว่า ผู้เรียน จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นที่พึงพอใจ โดยถือว่าชุดกิจกรรมที่จะมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เช่น 80/80 หมายความว่า จำนวนนักเรียนตั้งแต่ ร้อยละ 80 ขึ้นไปจะต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

การกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ให้มีค่าเท่าใดนั้น ให้ผู้สอนเป็นผู้พิจารณา ตามความเหมาะสม โดยปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้ความจำมักจะตั้งไว้ 80/80, 85/85 หรือ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะตั้งไว้ 75/75

6.2 ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2549, หน้า 55–57) ได้กล่าวถึง ขั้นตอน การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม หรือชุดการสอน ไว้ดังนี้

1. แบบเดี่ยว (1 : 1) คือ ทดลองกับผู้เรียน 1 คน โดยนำชุดกิจกรรม ที่สร้างขึ้นไปใช้กับเด็กที่มีระดับ เก่ง อ่อน ปานกลาง อย่างละ 1 คน นำผลที่ได้จากการ ทดลองมาคำนวณหาประสิทธิภาพแล้วนำไปปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่หาแบบเดี่ยวนี้อาจต่ำกว่าเกณฑ์มาก แต่เมื่อปรับปรุงแล้ว จะสูงขึ้น ก่อนนำไปทดลองแบบกลุ่มในขั้นนี้ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 60/60

2. แบบกลุ่ม (1 : 10) คือ ทดลองกับผู้เรียน 6–10 คน (ละผู้เรียน ที่เก่งกับอ่อน) คำนวณประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีก เกือบเท่าเกณฑ์โดยเฉลี่ย จะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10% นั่นคือ E_1/E_2 ที่ได้จะมี ค่าประมาณ 70/70

3. ภาคสนาม (1 : 100) คือ ทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 40–100 คำนวณ ประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุงผลลัพธ์ที่ได้ ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำ จากเกณฑ์ไม่เกิน 2.5% ก็ยอมรับได้

จากการศึกษาการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม การกำหนดเกณฑ์ ประสิทธิภาพ การคำนวณหาประสิทธิภาพ ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม สรุปได้ว่า การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมนั้น จะต้องมีการประเมิน ประสิทธิภาพ โดยผ่านการทดลองใช้ ปรับปรุงแก้ไขตามขั้นตอน และได้ระดับประสิทธิภาพ ของชุดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

ทักษะชีวิต

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน (2555, หน้า 1-10) กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ในสภาพสังคมสมัยใหม่
ที่มีความล้ำสมัยของเทคโนโลยี การสื่อสารได้ส่งผลกระทบต่อเด็กวัยเรียนเป็นอย่างมาก
ครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกัน
เป็นสิ่งที่ผู้เรียนทุกคนพึงได้รับการพัฒนา เพื่อให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวทางในการ
เสริมสร้างทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน สอดคล้องกับหลักสูตรและองค์ประกอบทักษะชีวิต
ที่องค์การอนามัยโลกกำหนด ในการนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่สำคัญ เพื่อที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิต
ให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต
ไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความ
ถนัดความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่าง ของแต่ละบุคคล
รู้จักตนเอง ยอมรับเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายในชีวิต
และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2. การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง
การแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์ และประเมิน
สถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ต้องรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา
หาทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาใน สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

3. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทัน
ภาวะอารมณ์ของบุคคลรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุม อารมณ์และ
ความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย หลีกเสี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์
ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

4. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์
ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากาย เพื่อสื่อสารความรู้สึก นึกคิดของตนเอง

รับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดีสร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักทดสอบทางการศึกษา (สทศ.) ได้กำหนดคู่มือประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างแบบประเมิน และรายละเอียดเครื่องมือประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินคุณภาพ (Rubric) โดยสมรรถนะสำคัญ ด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตมี 6 ตัวชี้วัด และมีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2555, หน้า 28-34)

ตาราง 1 แสดงสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต พร้อมตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้

ตัวชี้วัดที่	พฤติกรรมบ่งชี้
1. นำกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายไปใช้ในชีวิตประจำวัน	1. นำความรู้ ทักษะ และกระบวนการที่หลากหลายมาสร้างผลงาน/โครงการที่เป็นระบบมีขั้นตอนชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม
2. เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	1. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร 2. สามารถเชื่อมโยงความรู้ 3. มีวิธีการในการศึกษาความรู้เพิ่มเติมเพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ และสร้างองค์ความรู้ ตามความสนใจอย่างต่อเนื่อง

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวชี้วัดที่	พฤติกรรมบ่งชี้
3. ทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข	1. ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ สามารถแสดงความคิดเห็นของตนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
	2. ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา หน้าที่ ความรับผิดชอบ
	3. การเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์
	4. เห็นคุณค่าของการมีชีวิต
	5. เข้าใจ ยอมรับ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ความเสมอภาคทางเพศ
	6. ใช้ภาษา กิริยา ท่าทางเหมาะสมกับบุคคล และโอกาสตามมารยาทสังคม
	7. ปฏิบัติงาน ในส่วนรวมอย่างมีความสุข
4. จัดการกับปัญหาและความขัดแย้งในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม	1. วิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาและมีการจัดการได้เหมาะสม
5. ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อม	1. ติดตามข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบันของสังคมโลก
	2. ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพแวดล้อม
6. หลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น	1. รู้จักป้องกัน หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ การล่วงละเมิดทางเพศอุบัติเหตุ สารเสพติด และความรุนแรง
	2. จัดการกับอารมณ์และความเครียดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ที่มา : คู่มือประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2555, หน้า 28-34)

ทักษะชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ที่จะช่วยให้เกิดสมรรถนะสำคัญ ทั้ง 5 ประการ ซึ่งสามารถจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตบูรณาการในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันจะนำไปสู่การมีทักษะชีวิต ตามความคาดหวังของหลักสูตรตามช่วงวัยในแต่ละชั้นปี นอกจากนี้ทักษะชีวิตในสาระ การเรียนรู้ จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1) ทักษะชีวิตทั่วไป เป็นทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในการเผชิญปัญหาปกติ ในชีวิตประจำวัน เช่น ความขัดแย้งทางความคิด การทะเลาะเบาะแว้ง การสื่อสารที่ไม่มี ประสิทธิภาพ การวิพากษ์วิจารณ์ การจำแนกแยกแยะข้อมูลข่าวสาร การตัดสินใจเลือก ภาระกิจต่างๆ การแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน การคิดวางแผนในการดำรงชีวิต ประจำวัน ฯลฯ ซึ่งผู้ที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตทั่วไป จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการ คิดวิเคราะห์ คิดตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม หรือที่เรียกว่า มีความสามารถ ในการคิดและการสื่อความหมาย การตระหนักรู้เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

2) ทักษะชีวิตเฉพาะ เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้ในการเผชิญกับปัญหา ในชีวิตที่เฉพาะเจาะจง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาทางเพศ การตั้งครรภ์ ที่ไม่พร้อม ปัญหาการปรับตัวในสภาวะวิกฤต ปัญหาสัมพันธภาพที่ไม่ดีกับเพื่อนและผู้อื่น ผู้ที่มีทักษะชีวิตในการเผชิญปัญหาเฉพาะเจาะจง จะเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งทางใจ หรือมีพลังสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้สามารถเอาชนะปัญหาอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ ที่ต้องการ สามารถปรับตัวในสถานการณ์วิกฤต และผ่านพ้นเหตุการณ์วิกฤตไปได้ โดยไม่เกิดผลกระทบตามมา หรือสามารถฟื้นตัวกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างรวดเร็ว

ทักษะชีวิตทั้ง 2 กลุ่ม ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลักหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเองกับกลุ่มในชั้นเรียน ได้เรียนรู้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ในชีวิตจริง จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่มีความหมายกับชีวิตของตนเอง เชื่อมโยง ชีวิตและการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2555, หน้า 7-15)

1. ความหมายของทักษะชีวิต

คำว่า ทักษะชีวิต ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะการเรียนรู้ชีวิต และทักษะ การดำเนินชีวิตเป็นความหมายที่สอดคล้องกับคำว่า Life Skill ซึ่งองค์การอนามัยโลก

(WHO) เป็นผู้บัญญัติศัพท์นี้รวมทั้งให้ความหมายขององค์ประกอบของความสามารถ ในด้านนี้ด้วย ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO, 1997, p. 1) ให้ความหมายของทักษะชีวิต ว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะปรับตัวและมีพฤติกรรมในทิศทางที่ถูกต้อง ในขณะที่ ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากภาวะแวดล้อมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

กรมสุขภาพจิต (2541, หน้า 22) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถอันประกอบไปด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับความ กัดดัน ความบีบคั้น ปัญหาปรับตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับการ ปรับตัวในอนาคต ทักษะชีวิตจะช่วยให้รู้จักที่จะอยู่กับตัวเอง รู้จักที่จะมีปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความบากบั่น รู้จักคิด พบปัญหาสามารถแก้ไขได้ รู้จัก ปรับตัวที่จะอยู่ในสังคมได้ เป็นภูมิคุ้มกันที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้รู้จักตัวเองและ พึ่งตนเองได้ในที่สุด

โสภณ จุโลทก (2542, หน้า 77) ให้ความหมายทักษะชีวิตไว้ว่า เป็นความสามารถพื้นฐานในการจัดการที่เหมาะสมกับตัวเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ตัวเอง มีความปกติสุข และอยู่รอดปลอดภัยจากภัยสังคม

กรมวิชาการ (2544, หน้า 6) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัวให้มีพฤติกรรม ที่ถูกต้อง สามารถจัดการกับความต้องการปัญหา และสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้สามารถ ดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสังคมเปลี่ยนแปลง ให้มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมที่มีสุขภาพดี (Healthy Community)

เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2545, หน้า 7) ให้ความหมายว่า ทักษะชีวิต หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่หรือการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย สังคม และจิตใจ ของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตได้ อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต

วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546, หน้า 1) ให้ความหมายของทักษะ ชีวิตว่า

1. ความสามารถของมนุษย์ที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด
2. ความสามารถที่มนุษย์สามารถเรียนรู้จากตนเองและผู้อื่นซึ่งรวมถึง สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น

3. ความสามารถที่ประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะการจัดการกับชีวิตของตนเองกับปัญหาที่สภาพแวดล้อมต่างได้

4. ความสามารถที่มนุษย์ควรที่จะพัฒนาได้จนบรรลุจุดสูงสุดในชีวิต คือ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546, หน้า 61) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถในการปรับตัวให้อยู่รอดปลอดภัย และอยู่อย่างสงบสุขในสังคมซึ่งความสามารถในการปรับตัวนี้จะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นทักษะ ดังนั้นทักษะชีวิตจึงเป็นความสามารถที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อทำให้ชีวิต อยู่รอด ปลอดภัย และอยู่ได้อย่างสงบสุขในสังคม

จากการศึกษาความหมายของทักษะชีวิตสรุปได้ว่า ทักษะชีวิต เป็นความสามารถของบุคคลที่ประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะการจัดการกับชีวิตของตนเองในสภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นความสามารถของบุคคลที่จะคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และปรับตัว ให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งความสามารถในการปรับตัวนี้ จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ช่วยสร้างความเข้มแข็ง ทำให้คนเรารู้จักตัวเองและพึ่งตนเองได้ ควรได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นทักษะ เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

2. ความสำคัญของทักษะชีวิต

การพัฒนาการศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ และการพัฒนามนุษย์นั้นคือการพัฒนาชีวิต จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาทั้งในด้านสาระการเรียนรู้ (องค์ความรู้) และการฝึกปฏิบัติ (ทักษะ) ซึ่งวนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546, หน้า 2-5) อธิบายว่า เมื่อต้องการพัฒนาชีวิตจะต้องเข้าใจว่าการรู้ชีวิตมีความสำคัญเท่าๆ กันหรือมากกว่าการรู้ความรู้เสียอีก เพราะการรู้ชีวิตเกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจริยธรรมของการอยู่ร่วมกัน ฟังพาดูและฟังฟังกัน รวมไปถึงการปลดปล่อยตนเองความเป็นอิสระ การเรียนรู้ชีวิตเป็นทักษะที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ที่เป็นวิชาการเป็นทักษะที่ต้องอาศัยจิตวิญญาณ ซึ่งบางทีความรู้ที่เราจำได้ วิเคราะห์เก่ง เรียนได้คะแนนสูง ไม่ได้ช่วยให้มนุษย์สามารถมีทักษะชีวิตได้ ทักษะชีวิตต้องเกิดจากการรู้และเข้าใจตนเอง และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งจากข้อความนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาที่มีแนวทางในการพัฒนาเด็กให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เพื่อเป็นพลังในการสร้างสรรค์โลก การพัฒนาชีวิตของเยาวชนเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษา เพราะชีวิตจะพัฒนาได้อย่างมีมาตรฐาน

มีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องอาศัยการศึกษาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนา บรรพต แสนสุวรรณ (2550, หน้า 37) ได้อธิบายว่า ทักษะชีวิตมีองค์ประกอบทั้งที่เป็นความรู้ เจตคติ และทักษะ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จึงต้องเป็นการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น การสอนหาความรู้ การสอนเจตคติ และการสอนทักษะ ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเอง หากกระทำอย่างกว้างขวางในทุกวิชา จะช่วยสร้างทักษะชีวิตที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้คือ ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546, หน้า 34-56) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตที่ได้รับการพัฒนาจะต้องพัฒนาในรูปองค์รวมของชีวิต คือ องค์ความรู้และทักษะชีวิต

สำหรับการพัฒนาชีวิตด้วยการศึกษานั้นการพัฒนาทักษะชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2543, หน้า 4-8) จัดเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ปกครองครู อาจารย์จะต้องคำนึงถึงในการปลูกฝัง และฝึกฝนให้นักเรียนมีพื้นฐานของทักษะชีวิตที่ต็งามครบถ้วนตามองค์ประกอบ เพื่อมุ่งไปสู่จุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนมีพื้นฐานของชีวิตในลักษณะมนุษย์ที่ดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นความเก่งที่มีลักษณะการใช้ความคิด สติปัญญา และลักษณะของการทำงานที่เรียกว่า คิดเป็น คือการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล คิดเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดปัญญา มีโลกทัศน์กว้างขวางที่สามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ และการคิดเป็นย่อมนำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การทำเป็น และการอยู่ร่วมกันเป็น การคิดเป็นจัดว่าเป็นความเก่ง ทั้งทางด้านไอคิว สติปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ ส่วนการทำเป็น เป็นความเก่ง ในด้านพฤติกรรมของมนุษย์ การที่มนุษย์เรียนรู้จากการทำงานเป็น โดยเฉพาะการสร้างเป็น จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้จากการทำงาน เกิดการปิติและภูมิใจในผลงาน มีทักษะการสื่อสาร ทักษะในการเผชิญสถานการณ์และทักษะในการจัดการคุณลักษณะของการเป็นคนดี ความหมายของการเป็นคนดีในทางสากล หมายถึง บุคคลที่มีพฤติกรรมเป็นที่พึงประสงค์ คือ ไม่ทำให้อื่นและสังคมที่แวดล้อมต้องเดือดร้อน เพราะการกระทำของตนเอง เป็นบุคคลที่รักเพื่อนมนุษย์ รักสันติภาพ มีความเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล การเป็นคนดีจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทักษะชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและจิตใจพร้อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดเนื้อหาที่เป็นจุดเน้นในการพัฒนาทักษะชีวิต 4 ด้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ คือ

1. ด้านสุขภาพอนามัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในการดูแลตนเอง ให้มีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ และสามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่จะนำไปสู่โรคภัยไข้เจ็บได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รู้วิธีป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากภัยอันตรายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้วิธีใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า รู้วิธีป้องกันไม่ให้เกิดสภาพแวดล้อมเป็นพิษ และสามารถแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษในชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

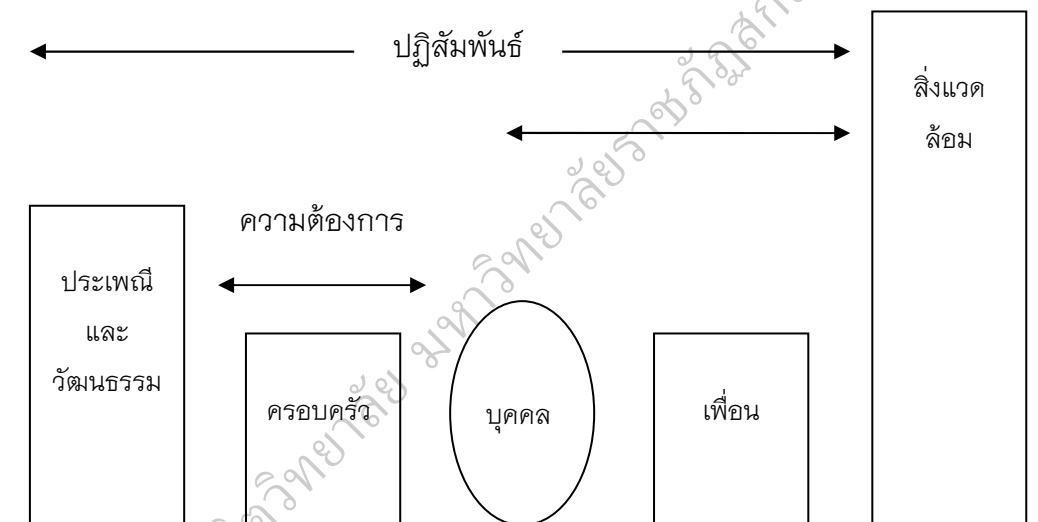
4. ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่ถูกต้อง และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนในสังคมไทย รู้วิธีป้องกันไม่ให้ตนเอง ครอบครัวยุ ชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข สามารถปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จากการศึกษาความสำคัญของทักษะชีวิตดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่จะมีทักษะชีวิตที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะทั้งด้านสติปัญญาและคุณลักษณะทางพฤติกรรมอันพึงประสงค์ ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาควบคู่กันไประหว่าง ความรู้และทักษะการดำเนินชีวิต เพื่อให้เป็นความสามารถพื้นฐานที่ใช้เผชิญปัญหาปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ความเครียด สุขภาพ การคบเพื่อน การปรับตัว ครอบครัวแตกแยก การบริโภคอาหาร นอกจากนี้การเผชิญปัญหาเฉพาะหน้าที่เราอาจคาดไม่ถึง เช่น ยาเสพติด โรคเอดส์

การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ภัยธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้และปรับตัวให้ได้ในทุกสถานการณ์

3. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต

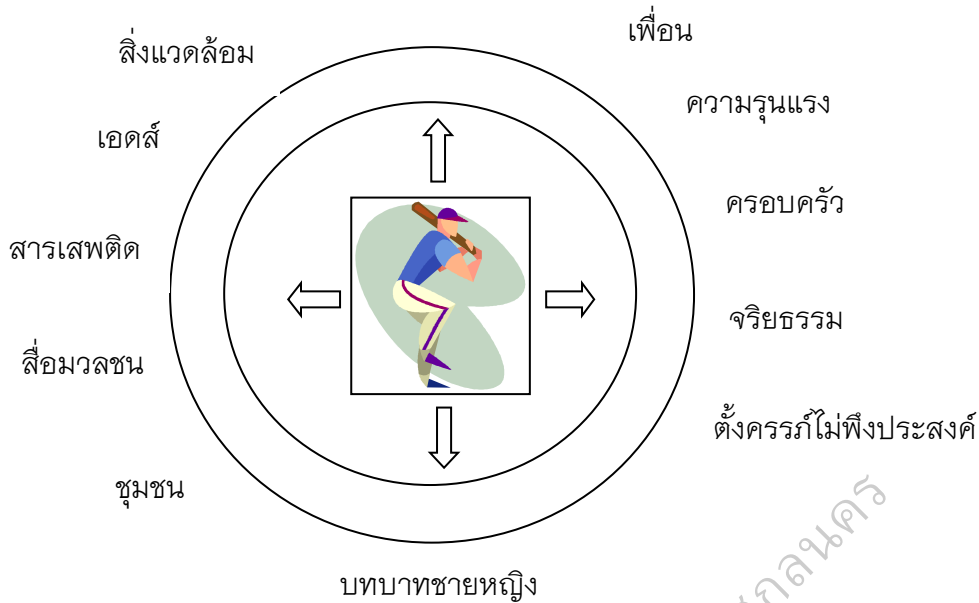
องค์การอนามัยโลก (WHO, 1997, p. 1) ให้แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการเผชิญกับสิ่งที่ท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นสิ่งที่ จะช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพจิตที่ดี คนที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างปกติสุข ไม่เป็นบุคคลที่มีปัญหา ก็คือบุคคลที่สามารถจัดการกับแรงปะทะจากภายนอก 4 แหล่ง ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ครอบครัว เพื่อน และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้ ได้ดั่งภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 การปรับตัวโดยใช้ทักษะชีวิต

ที่มา : ประเสริฐ ตันสกุล และคณะ (2538, หน้า 2)

แรงปะทะที่มาจากแหล่งทั้งสี่นั้น จะผลักดันให้บุคคลเอนเอียงไปจากจุดสมดุล เป็นภาระหน้าที่ของแต่ละคน ที่จะต้องหาทางปรับสภาพการขาดสมดุลของตนเอง ให้กลับคืนสู่สภาพตั้งตรงเป็นปกติและสมดุลตลอดเวลา ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ทักษะชีวิตกับปัญหาต่างๆ รอบตัวเด็กและเยาวชน

ที่มา : ประเสริฐ ดันสกุล และคณะ (2538, หน้า 2 - 3)

จากภาพประกอบ 3 ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ รุมเร้าล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ปัญหาเหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยความรู้เพียงอย่างเดียว (One Way Education) แต่จะต้องทำการฝึกทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นความสามารถทางสังคมจิตวิทยา (จิตรรา ทองเกิด, 2540, หน้า 79-83)

ทักษะชีวิตตามแนวคิดของมาสโลว์ (Abraham H. Maslow) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้น คือ (โสภณ จุไรทก, 2542, หน้า 78)

1. Survival Needs คือความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ เช่น ต้องการอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ความต้องการทางเพศ เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้ไม่จำเป็นจะต้องได้รับการเรียนรู้ หรือได้รับการอบรมสั่งสอน แต่เป็นความต้องการตามสัญชาตญาณ (Instinct) ซึ่งมีอยู่เหมือนกันทั้งในคนและสัตว์

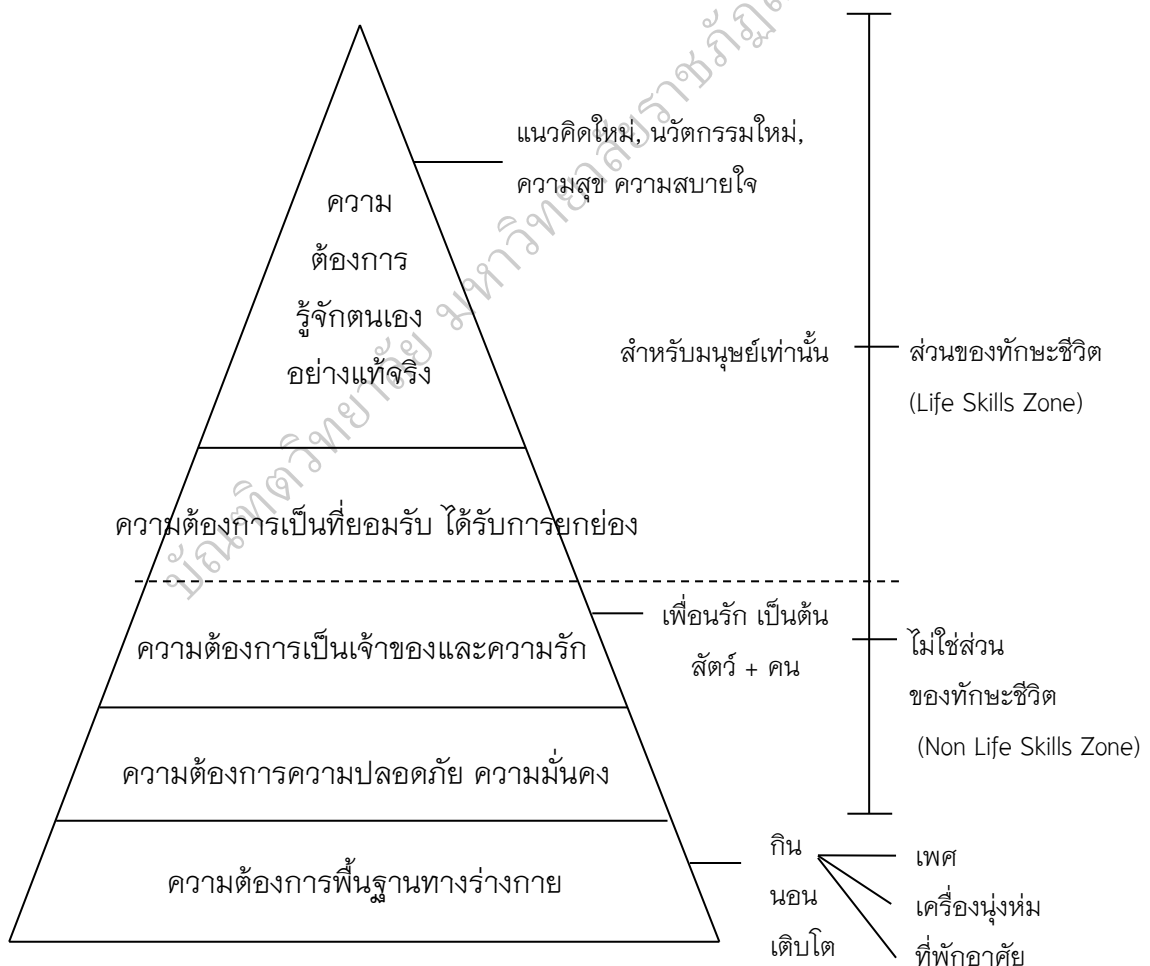
2. Safety Needs คือความต้องการความปลอดภัยทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ เช่น ต้องการมีชีวิตยืนยาวปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ต้องการมีจิตใจที่แจ่มใส เป็นต้น

3. Love Needs คือความต้องการความรัก และการยอมรับจากผู้อื่น

4. Self Esteem Needs คือความต้องการเห็นคุณค่าความสามารถของตนเองด้วยตนเอง

5. Needs for Self – actualization คือความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรได้ด้วยตนเองพึ่งตัวเองได้อย่างเต็มที่ คนเราถึงแม้ว่าจะมีความต้องการด้านต่างๆ อย่างสมบูรณ์ทั้ง Survival Needs, Safety Needs และ Love Needs กล่าวคือ มีบ้านใหญ่โต มีทรัพย์สินเงินทอง มีความปลอดภัยสูง มีคนคอยเอาอกเอาใจแต่ก็ไม่สามารถมีความสุขได้อย่างแท้จริง ถ้าขาด Self Esteem Needs และ Needs for Self – actualization เพราะไม่สามารถเห็นคุณค่า ความสามารถของตนเอง ขาดความภูมิใจในตนเอง ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นภาระของผู้อื่น

ความต้องการในชั้นที่ 1 – 3 ถือว่าเป็นความต้องการระดับต่ำที่มีได้ทั้งใน “คน” และ “สัตว์” ส่วนในชั้นที่ 4 – 5 ถือว่าเป็นความต้องการของคนที่มีพัฒนาการด้านจิตใจสูงและสูงที่สุดตามลำดับ ซึ่งจะมีได้เฉพาะใน “คน” เท่านั้น จึงถือว่าเป็นขั้นตอนของคนที่จะมีทักษะชีวิต ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้นตามแนวคิดของมาสโลว์

ที่มา : โสภณ จุโลทก (2542, หน้า 78)

ทักษะชีวิตตามแนวของ EQ (Emotional Quotient) หรือ EI (Emotional Intelligence) หรือความฉลาดทางอารมณ์คือ ความสามารถในการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างฉลาด ซึ่ง Peter Salovey แห่งมหาวิทยาลัยเยล (โศภณ จุโลทก, 2542, หน้า 78 อ้างถึงใน Goleman, 1996, p. 43) ได้สรุปว่า คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะต้องมีลักษณะ 5 ประการ ดังนี้ คือ

1. ตระหนักรู้ในตน (Self Awareness)
2. จัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ (Managing Emotions)
3. มีความสามารถจูงใจตนเอง (Self – motivation)
4. เข้าใจสภาวะอารมณ์ของผู้อื่น (Empathy)
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Human Relationships)

คณะกรรมการโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 5) ให้แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตว่า เป็นลักษณะและความสามารถพื้นฐานในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก และความรู้สึกนึกคิดภายในตนเองได้อย่างเหมาะสม จนทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิต ในสภาพแวดล้อมนั้นได้อย่างราบรื่นมีความสุขและสันติ อันประกอบไปด้วยคุณลักษณะที่จำเป็น 4 ด้าน คือ

1. คุณลักษณะด้านปัญญาความคิด
2. คุณลักษณะด้านจิตใจ
3. คุณลักษณะด้านการกระทำ
4. คุณลักษณะด้านสังคม

เทพ สงวนกิตติพันธุ์ (2545, หน้า 8-9) ให้แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตว่า ชีวิตของมนุษย์เกี่ยวข้องกับปัจจัยสามประการ นั่นคือ ร่างกาย สังคมและจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อกันตลอดเวลา มนุษย์หรือบุคคลจึงควรมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและนำมาซึ่งความสำเร็จ อันได้แก่

1. ทักษะชีวิตทางด้านร่างกาย บุคคลควรมีความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับ การรู้จักตนเอง การปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

2. ทักษะชีวิตทางด้านสังคม บุคคลควรมีความรู้ ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทชีวิต การติดต่อสื่อสารที่ดีกับผู้อื่น การแสดงออกที่เหมาะสม

3. ทักษะชีวิตทางด้านจิตใจ บุคคลควรมีความรู้ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับ การรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง การปรับพฤติกรรมตนเอง การตัดสินใจที่ดี การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้เป็นอย่างดีนั้น ไม่ใช่มีเพียงแต่ความฉลาดทางด้านสติปัญญาเท่านั้นแต่จะต้องเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีร่วมด้วย ได้แก่ ดี เก่ง สุข

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ทักษะชีวิตเป็นลักษณะและความสามารถของมนุษย์ทั้งทางด้านความคิด ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม มีความสามารถพื้นฐานในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก และภายในจิตใจตนเอง ซึ่งทำให้บุคคลนั้นสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและนำมาซึ่งความสำเร็จ

4. องค์ประกอบเกี่ยวกับทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 องค์ประกอบ ดังนี้ (วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี, 2546, หน้า 5 –8)

1. การตัดสินใจ (Decision Making)
2. การแก้ปัญหา (Problem Solving)
3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)
4. ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication)
6. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship Skills)
7. ความตระหนักในตนเอง (Self-awareness)
8. ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
9. การจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotions)
10. การจัดการกับความเครียด (Coping with Stress)

จากองค์ประกอบของทักษะชีวิตทั้ง 10 องค์ประกอบ องค์การอนามัยโลก (WHO) จัดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 ประการ ซึ่งจัดเป็นคู่ได้ 5 คู่ คือ

1. ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์และความคิดสร้างสรรค์
2. ความตระหนักในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น
3. การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร

4. การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา

5. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

เมื่อนำองค์ประกอบทั้ง 5 ข้างต้น มาจัดแบ่งตามพฤติกรรมการเรียนรู้ 3 ด้านจะได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านพุทธิพิสัย (ด้านปัญญา ความคิด) ประกอบด้วยความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และความคิดสร้างสรรค์

1.1 ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking) เป็นความสามารถที่จะวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหา เหตุการณ์ และสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ธรรมชาติ เทคโนโลยี เป็นต้น

1.2 ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความสามารถในการคิดออกไปอย่างกว้างขวาง โดยไม่ยึดติดในสิ่งที่เป็นการอบหรือสิ่งที่คิดต่อเนื่องกันมา จนกลายเป็นความเคยชินอาจเป็นความคิดที่แปลกใหม่ ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น

2. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย หรือเจตคติ (ด้านจิตใจ) ประกอบด้วยความตระหนักรู้ในตนและความเห็นใจผู้อื่น

2.1 ความตระหนักรู้ในตน (Self Awareness) เป็นความสามารถในการค้นหาและเข้าใจในจุดดี จุดด้อยของตนเอง และความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่น ไม่ว่าจะในแง่ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว สุขภาพ ฯลฯ

2.2 ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) เป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึก และเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างกับเราในด้านต่างๆ ตามลักษณะในข้อ 2.1

3. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัย (ด้านการกระทำ) ประกอบด้วยการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด

3.1 ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร (Interpersonal Relationship and Communication Skill) เป็นความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทาง เพื่อสื่อสาร ความรู้สึกนึกคิดของตนเองไปยังผู้อื่น รวมทั้งสามารถในการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นที่สื่อสารมายังตนเอง

3.2 ทักษะการตัดสินใจ และแก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving Skill) เป็นความสามารถในการรับรู้ปัญหา โดยรู้สาเหตุของปัญหา นำมา

วิเคราะห์ สังเคราะห์จนเกิดความรู้ความเข้าใจจะหาทางเลือกที่เหมาะสม ทำให้ตัดสินใจ
หาทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาจนถึงขั้นแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

UNESCO (2001, pp. 52 – 54) ได้แบ่งองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้

เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความสามารถทางความคิด (Cognitive Abilities) เป็นความสามารถ
ในการเรียนรู้ที่จะรู้ (Learning to Know) โดยแบ่งออกเป็น 2 ทักษะ คือ

1.1 ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Decision Making and
Problem Solving Skills) ประกอบด้วย ทักษะในการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร การประเมินผล
ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของพฤติกรรมในปัจจุบันสำหรับตนเองและผู้อื่น การกำหนดทางเลือก
ต่างๆ ในการแก้ปัญหา ทักษะการวิเคราะห์เกี่ยวกับอิทธิพลของค่านิยมและเจตคติของ
ตนเองและบุคคลอื่นต่อแรงจูงใจ

1.2 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking Skills)
ประกอบด้วย การวิเคราะห์กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของสื่อต่างๆ การวิเคราะห์เจตคติ
ค่านิยม ปทัสฐานทางสังคม ความเชื่อ และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง

2. ด้านความสามารถส่วนบุคคล (Personal Abilities) เป็นความสามารถ
ในการเรียนรู้ที่จะเป็น (Learning to be) โดยแบ่งออกเป็น 3 ทักษะ คือ

2.1 ทักษะการเพิ่มการควบคุมภายในตนเอง (Skills for Increasing
Internal Locus of Control) ประกอบด้วย ทักษะการสร้างเชื่อมั่น และความภาคภูมิใจ
ในตนเอง ทักษะการตระหนักรู้ในตนเองรวมถึงการตระหนักรู้ในสิทธิ อิทธิพล ค่านิยม
เจตคติ จุดแข็ง และจุดอ่อน ทักษะในการกำหนดเป้าหมาย ทักษะในการดูแลตนเอง
และทักษะในการประเมินตนเอง

2.2 ทักษะการจัดการกับความรู้สึก (Skills for Managing Feeling)
ประกอบด้วย การจัดการความโกรธ การจัดการกับความวิตกกังวลและความเศร้า/ผิดหวัง
ทักษะการเผชิญสำหรับการจัดการกับความสูญเสีย ความทุกข์

2.3 ทักษะการจัดการความเครียด (Skills for Managing Stress)
ประกอบด้วย การบริหารเวลา การเพิ่มความคิดทางบวก การรู้จักเทคนิคการผ่อนคลาย

3. ด้านความสามารถระหว่างบุคคล (Interpersonal Abilities)
เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 5 ทักษะ คือ

3.1 ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication Skills) ประกอบด้วย การสื่อสารทั้งภาษาท่าทางและภาษากาย การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงความรู้สึก การให้ข้อมูลย้อนกลับ (ไม่ใช่ทางลบ) และการรับข้อมูลย้อนกลับ

3.2 ทักษะการปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง (Negotiation and Refusal Skills) ประกอบด้วย การบริหารความขัดแย้งและการเจรจาต่อรอง ทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสมทักษะการปฏิเสธ

3.3 ทักษะการเห็นอกเห็นใจ (Empathy Skills) ประกอบด้วย ความสามารถที่จะฟังและเข้าใจความต้องการของบุคคลอื่นในสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งนั้น

3.4 ทักษะการทำงานเป็นทีมและการให้ความร่วมมือ (Cooperation and Teamwork Skills) ประกอบด้วย การแสดงความคิดเห็นของบุคคลอื่น การประเมินความสามารถของบุคคลและการสนับสนุนกลุ่ม Maxwell (1981, pp. 7-8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตว่าควรมีทักษะที่จำเป็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. ทักษะด้านความรู้ในตนเอง และการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-knowledge or Self-awareness Skills) ในด้านความรู้ในตนเองและการรู้ในข้อจำกัดของตนเองเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์อย่างมหาศาลโดยที่จะขาดเสียมิได้ ตัวอย่างเช่น ทักษะการประเมินตนเอง หรือการค้นหาข้อดีและข้อด้อยของตนเองในขอบเขตของชีวิต ทักษะของการเข้าใจแรงจูงใจในตนเอง ความปรารถนา ความชอบ และการกำหนดเป้าหมายในชีวิตของตนเองอย่างชัดเจน เป็นต้น

2. ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Skills) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอยู่ร่วมกันและใช้ชีวิตร่วมกัน ดังนั้นทักษะที่จำเป็นในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ได้แก่ ทักษะการแสดงออกทางอารมณ์ของตน ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการเข้าใจอารมณ์บุคคลอื่น ทักษะการตีความในแรงจูงใจของบุคคลอื่น ทักษะการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ทักษะการต่อต้านความกดดันจากสังคม และทักษะการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving Skills) ชีวิตของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย จะต้องเผชิญกับความซับซ้อนทางสังคมที่เกิดขึ้น ดังนั้นทักษะการแก้ปัญหาจึงจำเป็นและมีความสำคัญในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทักษะการค้นหาข้อมูล ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการคิดหาทางเลือกที่เหมาะสม ทักษะการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะ

ยาว ซึ่งทักษะต่างๆ จะขึ้นอยู่กับนำไปประยุกต์กับขอบข่ายของชีวิต ในแต่ละด้านของบุคคล เช่น ชีวิตการทำงาน ชีวิตการเรียน ชีวิตครอบครัว และชีวิตส่วนตัวของการใช้เวลาว่าง เป็นต้น

Gazda, Childers and Brooks (1987, p. 212) ได้จัดประเภทต่างๆ ของทักษะชีวิตไว้มากกว่า 300 ทักษะ โดยสามารถรวมเป็น 4 องค์ประกอบใหญ่ๆ ได้แก่

1. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication and Human Relations Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็น คือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทางกับบุคคลอื่น การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นการมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และชุมชน การจัดการในเรื่องความใกล้ชิดกับบุคคลอื่น การแสดงความคิดเห็นและความคิดได้อย่างชัดเจน

2. ทักษะด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา (Problem Solving and Decision Making Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็น คือ การค้นหาข้อมูล การวิเคราะห์และประเมินข้อมูล การประเมินปัญหา การจัดการปัญหา การระบุปัญหา และการแก้ปัญหา การกำหนดเป้าหมายการคาดการณ์และการวางแผนอย่างเป็นระบบ การบริหารเวลา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และประการสุดท้ายคือการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

3. ทักษะด้านการดูแลสุขภาพสภาพและร่างกาย (Physical Fitness and Health Maintenance Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็น คือ การดูแลเรื่องการรับประทานอาหาร การควบคุมน้ำหนัก การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การเข้าใจด้านจิตสังคม ในมุมมองเกี่ยวกับเรื่องเพศ การบริหารความเครียด และการเลือกและปฏิบัติในกิจกรรมเวลาว่าง

4. ทักษะด้านการพัฒนาเอกลักษณ์และจุดมุ่งหมายในชีวิต (Identity Development and Purpose in Life Skills) ประกอบด้วยทักษะที่จำเป็น คือ การพัฒนาเอกลักษณ์ส่วนตัว การตระหนักรู้ในอารมณ์ตนเอง การกำกับดูแลตนเอง การรักษาไว้ซึ่ง ความมีคุณค่าในตนเอง การพัฒนาบทบาททางเพศ การพัฒนาความหมายของชีวิต และการทำความเข้าใจในค่านิยมและคุณธรรม

นอกจากนี้จากการศึกษาของ Mangrulkar, Whitman and Posner (2001, p. 22) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตในเด็กและวัยรุ่น ได้แบ่งองค์ประกอบสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตไว้ 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบทักษะทางสังคม (Social Skills) ประกอบด้วย ทักษะการสื่อสาร ทักษะการปฏิเสธและเจรจาต่อรอง ทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม ทักษะระหว่างบุคคล (การพัฒนาสัมพันธภาพที่ดี) ทักษะการให้ความร่วมมือ ทักษะการเห็นอกเห็นใจ

2. องค์ประกอบทักษะทางความคิด (Cognitive Skills) ประกอบด้วย ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (การเข้าใจผลที่จะเกิดขึ้นของการกระทำ การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา)

3. องค์ประกอบทักษะการเผชิญทางอารมณ์ (Emotional Coping Skills) ประกอบด้วย การจัดการความเครียด การจัดการกับความรู้สึกรวมถึงความโกรธ ทักษะสำหรับการเพิ่มการควบคุมภายในตนเอง (การบริหารจัดการและดูแลตนเอง)

ทักษะทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าวเป็นทักษะที่มีความสัมพันธ์กัน หรือ อื่นๆ หนึ่งคือแต่ละทักษะนั้นมิได้ไม่ได้แยกออกจากกัน และเป็นส่วนที่ร่วมกันส่งเสริมทำให้เกิดทักษะชีวิตที่สมบูรณ์ในการดำรงชีวิต

Neeley (2004, pp. 54-56) ได้ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรการแนะแนวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน โดยแบ่งองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 7 ด้าน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – confidence Development) ได้แก่

1.1 การมีอัตมโนทัศน์ต่อตนเองอย่างถูกต้อง (Have Accurate Self-concept) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในคุณลักษณะส่วนบุคคลของตนเอง และการอธิบายเกี่ยวกับด้านร่างกายของตนเองได้

1.2 การตระหนักรู้ในลักษณะเฉพาะของตนเอง (Appreciate their Uniqueness) ประกอบด้วย การระบุความเหมือนและความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น และการอธิบายว่าอะไร ที่จะช่วยสร้างตนเองให้มีความรู้สึกที่ดี

1.3 การจัดการกับความรู้สึกตนเอง (Manage their Feeling) ประกอบด้วย การระบุถึงความรู้สึกของตนเอง และการตระหนักรู้ว่าทำไมการจัดการอารมณ์ของตนเองนั้นถึงเป็นสิ่งสำคัญ

องค์ประกอบที่ 2 ด้านแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จ (Motivation to Achieve) ได้แก่

2.1 การพัฒนาศักยภาพทางการเรียนของตนเอง (Develop their Own Academic Potential) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ และจะเรียนรู้ได้อย่างไร การตระหนักรู้ถึงประโยชน์จากการเรียนรู้ การตระหนักรู้ถึงสิ่งที่สนใจในการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

2.2 การได้รับประโยชน์ของโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียน (Take Advantage of the Educational Opportunities Afforded them in School) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในทักษะและเจตคติที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จทางการศึกษาในโรงเรียน

2.3 การรับรู้ในอาชีพว่าอะไรจะเป็นสิ่งที่ช่วยเติมเต็มในศักยภาพของตนเอง (Recognize Careers that will allow them to Fulfill their Potential) ประกอบด้วย การอธิบายถึงอาชีพที่ตนเองปรารถนาในอนาคต

2.4 การพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ (Develop their Leadership Skill) ประกอบด้วย การได้เป็นหัวหน้าห้อง และการนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมาย

องค์ประกอบที่ 3 ด้านทักษะการสร้างการตัดสินใจ (Decision Making Skill) ด้านการตั้งเป้าหมาย (Goal-setting Skill) ด้านการวางแผน (Planning Skill) และด้านทักษะการแก้ปัญหา (Problem-solving Skill) ได้แก่

3.1 การสร้างการตัดสินใจ (Make Decision) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในการสร้างทางเลือก และการเข้าใจในทางเลือกที่ยากต่อการตัดสินใจระหว่างทางเลือกที่ต้องการ 2 ทางเลือก

3.2 การพัฒนาแผนการปฏิบัติ (Develop a Plan of Action) ประกอบด้วย การวางแผนชีวิตประจำวัน และการตระหนักรู้ในความจำเป็นของการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การตั้งเป้าหมาย (Get Goal) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในเป้าหมายของตนเอง

3.4 การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (Gather Information) การตระหนักรู้ในความแตกต่างของอาชีพ

3.5 การแก้ปัญหา (Solve Problems) ประกอบด้วย การนิยามถึงปัญหาและการระบุปัญหาต่างๆ

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ (Interpersonal Effectiveness) ได้แก่

4.1 การให้ความเคารพผู้อื่น (Respect others) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในความรู้สึกของบุคคลอื่น และการแสดงถึงความเอาใจใส่ผู้อื่น

4.2 การมีสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น (Relate well with others) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในความรับผิดชอบของตนเองเมื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น ตระหนักรู้ว่าทำอะไรที่จะสามารถแสดงถึงความเอาใจใส่บุคคลอื่น

4.3 การรักษาความซื่อสัตย์ในตนเองเมื่อต้องทำงานร่วมกันในกลุ่ม (Maintain their Personal Integrity while Participating in Groups) ประกอบด้วย การกล้าแสดงความต้องการและความจำเป็นของตนเองในกลุ่ม การหาเอกลักษณ์ของตนเองเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

4.4 การพัฒนาสัมพันธภาพที่ดี (Develop Healthy Friendships) ประกอบด้วย การอธิบายถึงลักษณะที่ดีของตนเองที่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดี อธิบายลักษณะของบุคคลอื่นที่จะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

4.5 การทำหน้าที่สมาชิกกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Function Effectively as Group Members) ประกอบด้วย การตระหนักถึงการทำงานเป็นทีม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ทั้งในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

องค์ประกอบที่ 5 ด้านทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) ได้แก่

5.1 การเข้าใจพื้นฐานของทักษะการสื่อสาร (Understanding Basic Communication Skills) ประกอบด้วย การเข้าใจถึงการฟังและการพูดกับบุคคลที่หลากหลาย

5.2 การแสดงออก (Express Themselves) ประกอบด้วย การแสดงออกทั้งด้านคำพูด ความคิด และความรู้สึก

5.3 การรับฟังผู้อื่น (Listen to others) ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในการเป็นผู้ฟังที่ดี การรับรู้ว่าบุคคลอื่นมีการสื่อสารที่แตกต่างกัน และการรับฟังบุคคลอื่นอย่างตั้งใจและการทบทวนความคิดของบุคคลอื่นเมื่อสนทนา

องค์ประกอบที่ 6 ด้านวัฒนธรรมที่ต่างกัน (Cross-cultural Effectiveness) ได้แก่

6.1 การซาบซึ้งในวัฒนธรรมของตนเอง (Appreciate their Own Culture) ประกอบด้วย การแสดงถึงความภูมิใจในครอบครัวของตนเอง

6.2 การเคารพและยอมรับบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน (Respect others as Individuals and Accept them for their Culture Relationships) ประกอบด้วย การรับรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างกันต่างๆ ด้านภาษา การตระหนักรู้ความหมายของภูมิหลังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของบุคคลอื่น

องค์ประกอบที่ 7 ด้านความรับผิดชอบในพฤติกรรม (Responsible Behavior) ได้แก่

7.1 ความรับผิดชอบในพฤติกรรม (Behave Responsibly) ประกอบด้วย การตระหนักถึงกฎระเบียบของห้องเรียน/โรงเรียน การสามารถปฏิบัติตามกฎและคำสั่งได้

7.2 การมีความรับผิดชอบในพฤติกรรมของตนเอง (Take Responsibility for their Own Behaviors) การระบุดังพฤติกรรมของตนเอง และการยอมรับรางวัลและผลที่ตามมาของพฤติกรรม

7.3 การมีวินัย (Be Self-disciplined) ประกอบด้วย การรู้และปฏิบัติตามกฎของตนเอง

องค์ประกอบทักษะชีวิตของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ในประเทศไทยได้มีการนำทักษะชีวิตไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และเริ่มแพร่หลายตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการนำเอาทักษะชีวิตไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอชไอวี ด้วยเหตุนี้เอง ได้มีการพัฒนาทักษะชีวิตโดยการปรับโครงสร้างและองค์ประกอบของทักษะชีวิตให้สอดคล้องกับการดำเนินงานด้านการป้องกันเอชไอวีโดยกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 12 ทักษะ ซึ่งประกอบด้วย (กรมสุขภาพจิต, 2541, หน้า 2 - 3)

1. ทักษะความคิดวิเคราะห์วิจารณ์
2. ทักษะความคิดสร้างสรรค์
3. ทักษะความตระหนักรู้ในตน
4. ทักษะความเห็นใจผู้อื่น
5. ทักษะความภูมิใจในตนเอง
6. ทักษะความรับผิดชอบต่อสังคม
7. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ

8. ทักษะการสื่อสาร
9. ทักษะการตัดสินใจ
10. ทักษะการแก้ไขปัญหา
11. ทักษะการจัดการกับอารมณ์
12. ทักษะในการจัดการกับความเครียด

องค์ประกอบของทักษะชีวิตทั้ง 12 องค์ประกอบ สามารถเขียนเป็นแผนภาพ

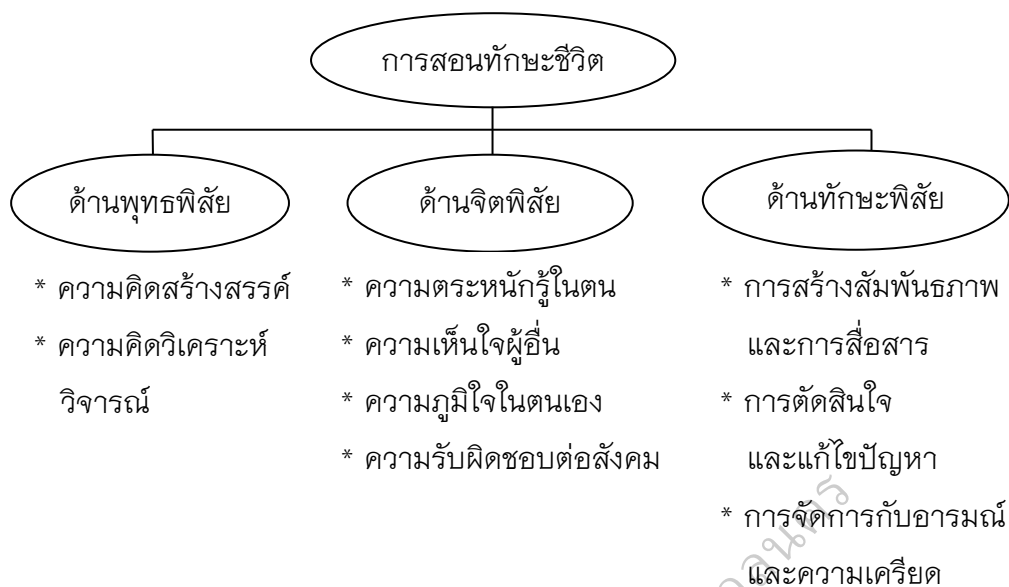
ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 องค์ประกอบทักษะชีวิต 12 ทักษะ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2541, หน้า 1)

จากองค์ประกอบทักษะชีวิต 12 ประการ สามารถนำมาแบ่งเป็น 3 ด้าน
ในแง่ปรัชญาในการเรียนรู้ ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบทักษะชีวิตแบ่งเป็น 3 ด้านในแง่ปรัชญาในการเรียนรู้
ที่มา : วณิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546, หน้า 15)

จากภาพประกอบ 6 องค์ประกอบทักษะชีวิต 12 ประการ สามารถนำมา
แบ่งเป็น 3 ด้านในแง่ปรัชญาในการเรียนรู้ อธิบายได้ดังนี้

ด้านพุทธิพิสัย

1. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความสามารถในการคิด
ออกไปอย่างกว้างขวางโดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ ช่วยให้บุคคลสามารถนำประสบการณ์
ที่ผ่านมา มาใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่าง
เหมาะสม

2. ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking) เป็นความสามารถ
ที่จะวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารและประเมินปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อเจตคติและพฤติกรรม
เช่น ค่านิยม แรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน อิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ด้านจิตพิสัย

3. ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) เป็นความสามารถในการ
ค้นหาและเข้าใจในจุดดี จุดด้อยของตนเอง อะไรที่ตนเองปรารถนา และไม่พึงปรารถนา
และเข้าใจในความแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ บนแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทักษะชีวิต

4. ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) เป็นความสามารถในการเข้าใจ
ความรู้สึกและความเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา ถึงแม้ว่าเราจะไม่คุ้นเคย ซึ่งจะช่วย

ให้เราเข้าใจ และยอมรับความแตกต่างของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมโดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือ และดูแล เช่น ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้มีภาวะบกพร่องทางจิตใจ หรือบุคคลที่ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม

5. ความภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) มีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ของตนโดยไม่มุ่งสนใจแต่เรื่องความโก้เก๋ รูปร่าง หน้าตา เสน่ห์ หรือความสามารถทางเพศ

6. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) มีความรู้สึกที่ตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม

ด้านทักษะพิสัย

7. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ (Interpersonal Relationship Skills) สามารถช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะรักษา ดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข และรวมถึงการรักษาสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิกในครอบครัวที่เป็นแหล่งสำคัญของแรงสนับสนุนทางสังคม

8. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication) หมายถึงความสามารถในการใช้คำพูดและภาษาท่าทาง เพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนอย่างเหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมและสถานการณ์ต่างๆ โดยสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ความปรารถนา ความต้องการ การเตือน และการขอความช่วยเหลือ

9. การตัดสินใจ (Decision Making) เป็นสิ่งนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต ซึ่งถ้าบุคคลมีการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ โดยมีการประเมินทางเลือกและผลจากการตัดสินใจเลือกทางเลือกนั้นๆ จะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของแต่ละบุคคล

10. การแก้ปัญหา (Problem Solving) เมื่อบุคคลมีปัญหามากมายที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทักษะการแก้ปัญหา จะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตของเขาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

11. การจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotions) เป็นการรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ซึ่งจะทำให้สามารถตอบสนองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม เช่น อารมณ์รุนแรงต่างๆ หรือความเศร้าโศกที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพ

12. การจัดการกับความเครียด (Coping with Stress) เป็นความสามารถในการรู้ถึงสาเหตุของความเครียด และรู้ถึงหนทางในการควบคุมระดับความเครียด เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในวิถีชีวิต การเรียนรู้วิธีผ่อนคลายเมื่ออยู่ในภาวะความตึงเครียดได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาต่างๆ ทางด้านสุขภาพ

จากที่กล่าวมาพอสรุปองค์ประกอบของทักษะชีวิต ได้ว่า ทักษะชีวิตนั้นประกอบด้วยทักษะต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่เป็นทักษะที่ทำให้คนรู้จักดูแลตนเอง ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ซึ่งจะส่งผลให้คนมีสภาพการดำรงชีวิตที่มีความสุข และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโดยไม่เป็นภาระของสังคม สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมโลก หากบุคคลนั้นมีทักษะชีวิตที่ดี จะเป็นคนที่มีเหตุผล รู้จักเลือกการดำรงชีวิตที่เหมาะสม

5. ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต

Nelson-Jones (1997, pp. 14-18) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนทักษะชีวิตของบุคคลว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีทักษะชีวิต ที่เข้มแข็งและอ่อนแอหลายปัจจัย ดังนี้

1. สัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน (Supportive Relationships) ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในช่วงอายุใดก็ตาม จะเกิดความสุขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากบุคคลนั้นรู้สึกว่ามีความไว้วางใจเขา โรเจอร์ (Nelson-Jones, 1997, p. 14 as cited in Roger, p. 1959) ได้ให้ความสำคัญและเน้นเป็นอย่างยิ่งกับสัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความเคารพ ความจริงใจ ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต่างๆ ดังนั้นปัจจัยด้านสัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตกับบุคคลได้ ทั้งนี้สัมพันธภาพที่สนับสนุนจะก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการสำรวจพฤติกรรมและการเรียนรู้ที่ผิดพลาดต่างๆ ของตนอีกทั้งยังช่วยให้บุคคลรับฟังตัวเองมากขึ้น มีความรู้สึกภูมิใจและมีความเข้าใจในตนเองที่ลึกซึ้ง สามารถเกิดการสัมผัสกับความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ตลอดจนจนความต้องการของชีวิตตนเองได้

2. การเรียนรู้จากตัวอย่าง (Learning from Example) การเรียนรู้จากตัวอย่างเป็นวิธีที่สำคัญวิธีหนึ่ง ในการช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิต การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจส่งผลกระทบต่อทักษะชีวิตที่ดีและไม่ดีได้ เด็กและวัยรุ่นจะเรียนรู้ที่จะแสดงความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมจากตัวอย่างรอบๆ ตัว เช่น เด็กที่มีพ่อแม่ขาดการแสดงออกทางอารมณ์ จะทำให้เด็กขาดโอกาสสำหรับการสังเกตวิธีการของการแสดงออกทางอารมณ์ได้ ถ้าพ่อแม่หรือบุคคลอื่นๆ รอบตัวเด็ก มีการคิด มีความรู้สึก และพฤติกรรมที่ขาดประสิทธิภาพ เช่น การตำหนิ ดุ ต่ำ หรือมีการแสดงออกที่เกินจริง จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมเช่นนั้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กได้เรียนรู้จากตัวแบบที่ดีของพ่อแม่หรือบุคคลที่มีความสำคัญสำหรับเด็ก (กลุ่มเพื่อน ครู พี่ น้อง ญาติ และสื่อ) ก็จะทำให้เด็กมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็งในด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม

3. การเรียนรู้จากผลที่ตามมา (Learning from Consequences) การเรียนรู้ทักษะชีวิตจากการสังเกตตัวแบบ เป็นการผสมผสานของการเรียนรู้ผลที่ตามมาทั้งดีและไม่ดี บุคคลจะรับรู้ผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วยวิธี 2 วิธี คือ การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Classical Conditioning) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Operant Conditioning) หากผลที่เกิดขึ้นดีจะช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิตที่ดี

4. การสั่งสอน และการสอนตนเอง (Instruction and Self-instruction) การสั่งสอนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดทักษะชีวิต การสอนทักษะชีวิตเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในครอบครัว เช่น คำสั่งของทักษะชีวิตพื้นฐานที่เกิดขึ้นในครอบครัว ได้แก่ การขอร้องให้ลูกหรือเด็กทำบางสิ่งบางอย่าง โดยมีการสื่อสารว่า “ได้โปรด” หรือ “ขอบคุณ” สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะชีวิตพื้นฐานในด้านการสั่งสอนที่เริ่มต้นจากครอบครัว ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ภายนอกครอบครัวได้ การสั่งสอนสามารถเป็นสิ่งที่ดีและเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าได้ เช่น เมื่อบุคคลเกิดการต่อต้านผู้สั่งสอน หรือผู้สั่งสอนบางคนเน้นด้านการพูดคุยมากกว่าการที่จะบอกบุคคลว่าจะต้องทำอะไร เป็นต้น

5. ข้อมูลข่าวสารและโอกาส (Information and Opportunity) บุคคลต้องการข้อมูลข่าวสารที่พอเพียงต่อการที่จะพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้เด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่มีความต้องการเช่นเดียวกัน ในเรื่องของโอกาสที่จะทดสอบและพัฒนาทักษะชีวิต

6. ความวิตกกังวลและความเชื่อมั่น (Anxiety and Confidence) เด็กๆ จะเจริญเติบโตภายใต้ประสบการณ์ที่ดีและไม่ดีสำหรับการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง

ระดับความวิตกกังวลจะมีความสัมพันธ์กับการป้องกันการต่อต้านจากอันตรายและแรงจูงใจของตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จที่เป็นจริง ผลของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล ซึ่งความวิตกกังวลในที่นี้รวมถึงความไม่เต็มใจ ความตึงเครียด ความตื่นเต้นการเรียนรู้โดยไม่ผ่อนคลายความตึงเครียด หรือแม้กระทั่งการขาดความมุ่งมั่น พยายามอย่างไรก็ตามบุคคลที่จะเรียนรู้ทักษะชีวิตหรือทักษะในการช่วยตนเองได้ดี จะต้องมีความรู้ของการจัดการความวิตกกังวล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัจจัยต่างๆ ล้วนมีผลต่อการเสริมสร้างทักษะชีวิต จะช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากบุคคลนั้นรู้สึกว่ามีคนที่ไว้วางใจเขาและเขาสามารถไว้วางใจผู้อื่นได้ การรู้จักสังเกตตัวแบบทำให้เกิดการเรียนรู้จากตัวอย่างและผลที่ตามมา การสั่งสอนของครอบครัวและการสอนตนเอง ข้อมูลข่าวสารที่พอเพียง การมีโอกาสที่ดี ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของบุคคล

6. การวัดและประเมินทักษะชีวิต

ทักษะชีวิตถูกนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการป้องกัน การแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายและจิตใจ ตลอดจนทั้งการหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการลงมือปฏิบัติ และสอดคล้องกับเหตุการณ์ในชีวิตจริง เพื่อให้สามารถประเมินความสามารถของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ตรงตามสภาพที่แท้จริง จะต้องเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม จากการศึกษาพบว่า มีผู้ออกแบบการวัด และการประเมินผลทักษะชีวิต ดังนี้

พิมพ์พิมล ธงเชียร และคณะ (พรดี ลิ้มปรัตนากร, 2547, หน้า 21-22. อ้างถึงใน พิมพ์พิมล ธงเชียร และคณะ, 2541, หน้า 91) ได้เสนอว่า การประเมินการสอนทักษะชีวิตของผู้เรียนเพื่อให้ได้ผลอย่างแม่นยำ (Validity) จำเป็นต้องประเมินให้ครบทั้ง 12 องค์ประกอบย่อย คือ คุณค่าในตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ความตระหนักในตนเอง ความเห็นอกเห็นใจ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิตรกวิจารณ์ การสื่อสารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์ การจัดการกับความเครียด ด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ผู้ประเมินหลายๆ ฝ่าย เช่น ผู้สอน บุคลากร ในโรงเรียน เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนฯ

โครงสร้างการประเมินประกอบด้วย 3 มิติที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบของทักษะชีวิต ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
 2. รูปแบบการประเมิน ได้แก่ ประเมินรายบุคคล ประเมินเป็นกลุ่ม
 3. ประเภทของการประเมิน ได้แก่ การประเมินระหว่างเรียน
- การประเมินปลายภาคเรียน

วิธีการประเมินสามารถประเมินโดย

1. การสังเกต พฤติกรรม การแสดงออก การร่วมกิจกรรม
2. การตรวจผลงาน เช่น ใบงาน ผลงาน การเสนอผลงาน
3. การซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

จากการศึกษาพบว่าวุฒิภาวะทางอารมณ์หรือความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของทักษะชีวิต ซึ่งมีผู้สร้างและพัฒนาแบบวัดอยู่หลายฉบับดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2543, หน้า 103) ได้พัฒนาแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์จำนวน 52 ข้อ คำตอบมี 4 คำตอบ สำหรับข้อความแต่ละประโยคคือ ไม่จริง จริง บางครั้งค่อนข้างจริง และจริงมาก โดยมีองค์ประกอบการประเมิน 3 ประการ คือ ดี เก่ง สุข และมี 9 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

1. ดี ได้แก่ องค์ประกอบ ด้านการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองด้านการเห็นใจผู้อื่น และด้านความรับผิดชอบ
2. เก่ง ได้แก่ องค์ประกอบ ด้านการรู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง ด้านการตัดสินใจแก้ปัญหา ด้านการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น
3. สุข ได้แก่ องค์ประกอบ ด้านภูมิใจในตนเอง ด้านความพอใจในชีวิต ด้านความสุขสงบ

คมเพชร ฉัตรศุภกุล และพงษ์พรธน เกิดพิทักษ์ (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, 2546, หน้า 26 อ้างถึงใน คมเพชร ฉัตรศุภกุล และพงษ์พรธน เกิดพิทักษ์, 2544, หน้า 1-4) ได้สร้างแบบประเมินเชาวน์อารมณ์ ประกอบด้วยข้อความจำนวน 125 ข้อ ตามโครงสร้างของเชาวน์อารมณ์ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ 5 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบส่วนบุคคล ได้แก่ ความสามารถในการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง ความสามารถในการแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และความเชื่อของตนเอง

2. องค์ประกอบระหว่างบุคคล ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
ความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น และความสามารถด้านความรับผิดชอบ
ทางสังคม
3. องค์ประกอบด้านการปรับตัว ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหา
ความสามารถที่จะตรวจสอบตามความเป็นจริง และการมีความยืดหยุ่น
4. องค์ประกอบด้านการจัดการบริหารความเครียด ได้แก่
ความสามารถ ในการจัดการความเครียด และความสามารถในการควบคุมตนเอง
จากการศึกษาขั้นตอนการวัดทักษะชีวิตสรุปได้ว่า การเลือกใช้วิธีการและ
เครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อให้การวัดมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถประเมินความสามารถ
ของนักเรียนได้อย่างถูกต้องตรงตามสภาพที่แท้จริง โดยประเมินให้ครบทุกองค์ประกอบ
ย่อย เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคลนั้น

แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน ให้มีทักษะความรู้ความสามารถในหลายด้านตามศักยภาพของผู้เรียน สื่อและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นห้องเรียนขนาดใหญ่ในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียน สุมณ อมรวินวัฒน์ และคนอื่นๆ (2544, หน้า 1-5) กล่าวว่า แม้คนเราไม่มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนเลย เขาก็สามารถดำเนินชีวิตและเรียนรู้ได้จากครอบครัว ชุมชน การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่สอนให้ต้องปรับตัวแก้ไข ปัญหา ถ้าเช่นนั้น ทำไมต้องมีโรงเรียน คำตอบคือ เพื่อนำความรู้ที่ได้พิสูจน์ทดลอง สร้างสรรค์ไว้ดีแล้ว มาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาล ที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จำกัด เราเรียนรู้จากชุมชนในเรื่องต่างๆ มากมาย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม การทำมาหากินของคนในชุมชน เหตุการณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชีวิตคนในชุมชน เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นห้องเรียนธรรมชาติที่เปิดกว้าง สร้างบรรยากาศและจินตนาการอันกว้างไกล

นอกจากนี้การเรียนรู้จากชุมชนและธรรมชาติ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความจริงของชีวิต ที่มีการเปลี่ยนแปลง มีการต่อสู้ดิ้นรน มีปัญหามาให้แก้ไข มีคุณค่าทั้งความจริง ความงามและความดี แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จึงมีความสำคัญในการจัดการเรียนรู้

เช่นเดียวกับการเรียนในห้องเรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจที่แตกต่างหลากหลาย ครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ย่อมรู้ว่าสิ่งใดเหมาะสมกับผู้เรียน เขาชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนจะช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับนิติพนัน พันทวี (2544, หน้า 41-48) กล่าวไว้ว่า ในอดีตการศึกษาเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สมาชิกใหม่จะได้รับการอบรมจากคนในสังคม แต่ปัจจุบันโครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้กับผู้เยาว์หรือสมาชิกในสังคมนั้นๆ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีต้นทุนทางสังคม หรือทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนไปสัมผัสกับคนในชุมชนตามสภาพจริง ในวิถีการดำเนินชีวิตจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน และมีความสำคัญต่อการสร้างรากฐานทางสังคม

สุวิทย์ มูลคำและคณะ (2549, หน้า 19 -20) ได้อธิบายถึงสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนมีมากมายหลายประเภท สามารถนำมาจัดหมวดหมู่ได้หลายแบบ ตามการใช้งาน เช่น สื่อประเภทเอกสารและแนวปฏิบัติ สิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน สื่อการเรียนอื่นๆ หากแบ่งตามลักษณะของสื่อ มีดังนี้ 1) สื่อประเภทวัสดุ เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ รูปภาพ บ้ายนิเทศ แถบบันทึกเสียง 2) ประเภทอุปกรณ์ เช่น เครื่องฉาย โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ 3) ประเภทวิธีการ เช่น การสาธิต บทบาทสมมติ นิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ เทคนิคการสอน รูปแบบการสอน วิธีการสอนแบบต่างๆ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า สื่อและแหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพราะสื่อในการเรียนรู้อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อาจมีอยู่แล้วในชุมชน หรืออาจจะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น สื่อที่เป็นกิจกรรม กระบวนการ วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประกอบการเรียนรู้ สื่อที่เป็นบุคคลที่มีความรู้ในด้านต่างๆ สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในที่นี้ผู้วิจัยจึงใช้คำว่าแหล่งเรียนรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงสื่อชนิดต่างๆ เข้าด้วยกันตามลักษณะการใช้งาน

ทิตนา แหมมณี (2555, หน้า 133-134) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ตามหลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการเรียนรู้เรื่องใดก็ตาม ย่อมมีความสัมพันธ์กับบริบทของเรื่องนั้นๆ การเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมเป็นการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง จึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สภาพการณ์จริง ปัญหาจริง เป็นโลกแห่งความจริงซึ่งทุกคนจะต้องเผชิญ การเรียนรู้โดยใช้

แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จึงเป็นโอกาสช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความจริงโดยใช้ทรัพยากรหรือสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว สามารถนำไปใช้ได้เป็นประโยชน์และเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ การให้ผู้เรียนเผชิญปัญหาและแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้มาก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อที่จะนำมาปรับใช้ในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ทำให้รู้จักการวางแผนทำงานร่วมกัน และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

1. ความหมายของแหล่งเรียนรู้

มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของของแหล่งเรียนรู้ไว้ต่างกันดังนี้ นิคม ชมภูหลง (2548, หน้า 7) ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง มวลประสบการณ์หรือศูนย์รวมความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ และสามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ให้เกิดความรู้ ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญได้ เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าควรแก่การศึกษา สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

อัมพร จันทรดา (2549, หน้า 23) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิทยาการ และมวลประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ และเรียนด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง

สุธีรา อุทโท (2553, หน้า 29 – 30) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชนคือ สิ่งต่างๆ ที่อยู่ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อันประกอบด้วย บุคคล สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรมในชุมชน ที่ถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนโดยผ่านกระบวนการ เทคนิควิธีการ และขั้นตอนการจัดการที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน

ขวัญชัย ช้วนา (2554, หน้า 28) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ คือ ถิ่น ที่อยู่หรือศูนย์ความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ อาจเป็นได้ทั้งแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ หรือแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งเรียนรู้ อาจจะอยู่ในห้องเรียน ในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนก็ได้

เบญจพร สายแหว (2555, หน้า 15) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ สถาบันต่างๆ สิ่งของ ธรรมชาติแวดล้อม สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยประสบการณ์ตรงและได้ความรู้ใหม่ๆ ที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การเข้าไปเรียนรู้ในทุกๆ ที่ที่มีความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญ ในเรื่องที่ตนเองสนใจ โดยผู้เรียนสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะและความรู้ที่มีคุณค่า สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตรประจำวันได้

2. ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียน

การใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบการเรียนการสอน เป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียนและครู ในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ทิศนา ขัมมณี (2557, หน้า 11-12) กล่าวว่า หลักการเรียนรู้และหลักการสอนทักษะกระบวนการมีหลายรูปแบบ บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอน คือการจัดการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การคิด การวางแผนการสอน การออกแบบกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน การจัดเตรียมวัสดุและสื่อการเรียนรู้ การดำเนินการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

ภพ เลหาไพบูลย์ (2542, หน้า 240-241) กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากแหล่งเรียนรู้และการศึกษานอกสถานที่ ไว้ดังนี้ เป็นการเรียนรู้จากการได้ปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้นั้นๆ จนเกิดการรับรู้ การคิด การกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปหรือการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้หลายๆ ด้าน ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนและกระตุ้นความสนใจสิ่งใหม่ๆ การได้รับประสบการณ์ตรงมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและข้อมูลจริงซึ่งไม่อาจทดแทนโดยการใช้สื่อการสอนอื่นๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจสถานการณ์และทิศทางของปัญหาที่เรียนอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

อมรวิรัช นาครทรรพ และคณะ (2551, หน้า 102) กล่าวว่าไว้ว่า การใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ นั้น ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของโรงเรียน เพราะการใช้ชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ นั้น เท่ากับว่าโรงเรียนได้

ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) ในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชน ทั้งนี้เป้าหมายของการใช้ท้องถิ่นเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้นั้น เพื่อให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตของคน อันจะนำไปสู่กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

ศุภกร ศรเพชร (2556, หน้า 288) กล่าวว่า ความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันระหว่างคนในชุมชน ธรรมชาติและสิ่งทีเหนือธรรมชาติ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กลายเป็นกระบวนการที่คนที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ของตนเองมีการใช้ความรู้ ทักษะ บวกกับความศรัทธาเชื่อมั่น จึงแสดงเป็นพฤติกรรมออกมากลายเป็นรูปแบบวิถีชีวิต มีการใช้แก้ไขปัญหาบริหารจัดการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางสังคมตลอดเวลา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง จะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ นั้นหมายถึงการเชื่อมโยงร้อยรัดซึ่งกันและกัน ดังที่ทุกคนโหยหาในโลกยุคปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าการใช้รากฐานของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในการพัฒนาทุกๆ ด้าน

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2557, หน้า 29 - 30) กล่าวถึง การก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 เราจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการศึกษาทั้งของไทยและอาเซียน เพราะเป็นวัฒนธรรมของการรับความรู้ (Receiving culture) เป็นหลักคือ เป็นวัฒนธรรมที่ระบบการศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการรับความรู้จากต่างประเทศ จากอาจารย์ผู้สอนทุกระดับ จึงทำให้ผู้เรียนไม่มีทักษะใหม่ๆ ได้ ครูเราถนัดการนำความรู้จากคนอื่นหรือแหล่งอื่นๆ แล้วนำมาบอกเล่าให้กับนักเรียน ในการเปลี่ยนวัฒนธรรมที่สำคัญคือ เราต้องเปลี่ยนจากวัฒนธรรมของการรับความรู้ (Receiving culture) ไปสู่วัฒนธรรมของการสร้าง (Producing culture) โดยการสอนให้ผู้เรียนรู้จักหาความรู้ด้วยตนเองจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว

ประเวศ วะสี (2557, หน้า 27-30) กล่าวว่า ทุกพื้นที่ของชีวิตคือการเรียนรู้ ไม่ว่าจะชีวิตจะเกี่ยวข้องกับอะไรหรือทำอะไร สิ่งต่างๆ เหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทุกเรื่องราวและเหตุการณ์ การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ห้องเรียนอีกต่อไป คนทุกคนล้วนมีความรู้ในตัวที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ที่ผ่านมากการศึกษาเป็นการศึกษาที่ลอยตัว (Non-engaged) จากสังคม ไม่รู้ร้อนรู้หนาว ไม่รวมทุกข์ร่วมสุข ร่วมแก้ปัญหา หากการศึกษาจะทำให้เรามองทุกคนว่ามีคุณค่าในตนเองสามารถเป็นครูแก่เราได้ จะเป็นการเปลี่ยนแปลงศีลธรรมขั้นพื้นฐานนั่นคือ การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนอย่างเท่าเทียมกัน การร่วมเผชิญปัญหาและแก้ปัญหา จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง

ทั้งทางกาย ทางสังคม และปัญญา สังคมทั้งสังคมจึงกลายเป็นสังคมเรียนรู้ที่เรียกว่า การเรียนรู้ของคนทั้งมวล (Learning for All)

จากที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นสามารถสรุปได้ดังนี้ แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากการเรียนรู้จากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว ทำให้เกิดการรับรู้ การคิด การกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปหรือการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเชื่อมโยง ระหว่างการเรียนรู้ภายในห้องเรียนและชีวิตความเป็นจริงนอกห้องเรียน โดยใช้รากฐาน ของชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่นชนบท เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถี ชีวิตของคนในสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียน เพื่อกระตุ้นความคิด ความสนใจสิ่งใหม่ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยให้ผู้เรียนได้รู้จักการสังเกตและลงมือทำด้วยตนเอง และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. ประเภทของแหล่งเรียนรู้

นักการศึกษาได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

ประเสริฐ ธรรมโฆหาร (2542, หน้า 217) กล่าวไว้ว่า แหล่งวิทยาการ ในท้องถิ่นจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและความถนัดพิเศษในวิชาการด้านต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นวิทยากร ที่ประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ และพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นวิทยากรที่สามารถให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น คีษานินเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่มี อยู่ตามธรรมชาติและครุณำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หินแร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น เป็นต้น

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ เพื่อความรู้ ความเข้าใจความเพลิดเพลิน และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัด โบสถ์ สุเหร่า สมาคม ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำ หมู่บ้าน และสถานประกอบการต่างๆ

เสนห์ ทิมสุกใส (2542, หน้า 517) ได้แบ่งแหล่งวิทยาการท้องถิ่นเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. บุคคล เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ ครูและวิทยากรอื่นๆ ซึ่งอยู่นอกโรงเรียน เช่น ช่างนา ตำรวจ บุรุษไปรษณีย์ คนทำขนม เป็นต้น
 2. วัสดุ ได้แก่ สื่อการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ เช่น फिल्मภาพยนตร์ สไลด์ แผนภูมิ ตำรา แบบเรียน รวมถึงกระดาษ ดินสอ ตลอดจนของจริงต่างๆ เป็นต้น
 3. เครื่องมือ ได้แก่ โสตทัศนอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง ตลอดจนเครื่องมือช่างอุตสาหกรรมหรือการเกษตร เช่น ล้อ เลื่อย ขวาน
 4. สถานที่ ได้แก่ โรงเรียน ห้องปฏิบัติการทดลอง โรงฝึกงาน ภูเขา แม่น้ำ ป่า ศูนย์บริการทางการศึกษา พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น
 5. กิจกรรม ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้น และนำมาใช้ในการศึกษา ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ การเรียนการสอนต้องส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น การใฝ่หาความรู้กว้างขวาง ซึ่งความรู้ประเภทนี้อาจหาได้จากกิจกรรมทางวิชาการที่จัดขึ้น ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การสาธิต การอภิปราย การสัมมนา เป็นต้น
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546, หน้า 13) ได้เสนอแนวคิดในการจำแนกประเภทแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นว่าควรยึดเอาลักษณะของการจัดตั้งเป็นเกณฑ์ เนื่องจากการกำหนดเอาลักษณะของการจัดตั้งสามารถที่จะครอบคลุมแหล่งวิทยาการต่างๆ จำนวนมากที่มีอยู่ในชุมชนได้โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ
1. แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประเภทสื่อ
 2. แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประเภทบุคคล
 3. แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประเภททรัพยากรธรรมชาติ
 4. แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นประเภทวัตถุ และอาคารสถานที่
- นิคม ชมภูหลง (2550, หน้า 8) ได้กล่าวถึงประเภทของแหล่งเรียนรู้ว่าแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ
1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากสภาพจริง เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ฯลฯ
 2. แหล่งเรียนรู้ที่จัดหรือสร้างขึ้น ซึ่งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด สวน
สมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา ฯลฯ

2.2 แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์
สถาบันค้นคว้าวิจัย แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุด
ประชาชน ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ลุง ป้า น้า อา
รวมถึงบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญา
ท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาในแต่ละสาขาอาชีพ

จากการศึกษาประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมา เราสามารถแบ่ง
ประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ ตามลักษณะการใช้งาน ตามลักษณะการเกิดขึ้น
เช่น สิ่งที่มีชีวิต-สิ่งที่ไม่มีชีวิต ปรัชญาการณต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่ม
ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรบุคคล เช่น ครู ผู้ปกครอง ลุง ป้า
น้า อา ตลอดทั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ

2. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ
สวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งๆที่จัดขึ้นหรือสร้างขึ้น เช่น ห้องเรียน
ห้องสมุด สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนสาธารณะ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

4. การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการท้องถิ่น
ไว้ดังนี้

ประเสริฐ ธรรมโฆหาร (2542, หน้า 217) กล่าวว่า การใช้แหล่งวิชาการ
เพื่อจัดการเรียนการสอนเสริมหลักสูตร ผู้ใช้จะต้องเลือกแหล่งวิชาการให้เหมาะสมกับวัย
ของเด็ก ทั้งนี้ครูผู้สอนจะพิจารณาเลือกว่า แหล่งใดเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์ตรงตาม
จุดประสงค์และสมความมุ่งหมาย

เสน่ห์ ทิมสุกใส (2542, หน้า 519) ได้กล่าวถึงหลักการใช้แหล่งวิชาการ
ท้องถิ่น ดังนี้

1. ใช้เพื่อเป็นสื่อกลางช่วยเสริมสร้างหรือใช้ประสบการณ์เฉพาะ
เพื่อให้มีกิจกรรมในการแก้ปัญหาหรือศึกษาค้นคว้า

2. ควรเป็นประโยชน์และมีความสำคัญแก่นักเรียนในชุมชนหรือสังคม
3. ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเห็นคุณค่า
4. เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การสอนหรือเป้าหมาย
5. เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนได้คิด ตอบสนอง อภิปราย หรือศึกษา

ค้นคว้า

6. สิ่งที่น่ามานั้นเป็นส่วนที่ช่วยแก้ปัญหา และเสริมกิจกรรม

ของนักเรียน

7. เสนอแนวคิดที่มีความแน่นอนและทันสมัยสอดคล้อง

กับวัตถุประสงค์การสอนที่พึงปรารถนา

อมรวริชช นาคกรทรรพ และคณะ (2551, หน้า 143) กล่าวไว้ว่า ควรมีการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้นคือ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และเป็นวิถีทางสร้างทุนทางสังคม ผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ ในชุมชนที่เข้ามาร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างศักดิ์ศรีและความมั่นใจในความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งในการทำมาหากินและการใช้ชีวิตอันจะเป็นวิถีทางไปสู่การ รู้ รับ ปรับ ใช้ สิ่งที่เป็นข้อมูลความรู้จากโลกภายนอก มิให้แปลกแยกแตกคอกับสิ่งที่เป็ความรู้เดิมของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง เพื่อนำสิ่งที่เป็ปัญหาในชีวิตจริงของเด็กๆ และชุมชนมาเป็นโจทย์การเรียนรู้เพื่อหาทางออกร่วมกัน

วิจารณ์ พานิช (2556, หน้า 22 -23) การเรียนรู้มีความสำคัญต่อผู้เรียน ไม่ได้มีเฉพาะด้านสติปัญญาเท่านั้น ยังมีเรื่องทางสังคมและอารมณ์ควบคู่ไปด้วยพร้อมๆ กัน ครูพึงตระหนักว่า ผู้เรียนยังไม่มีวุฒิภาวะสูงสุดในด้านสังคมและอารมณ์ยังอยู่ระหว่างการเรียนรู้พัฒนาไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทางร่างกาย ในส่วนของการพัฒนาทางร่างกายนั้น กระบวนการเรียนรู้ไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ แต่เข้าไปส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมและอารมณ์ได้ผ่านการจัดบรรยากาศการเรียนรู้

จากที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น พอสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมหลักสูตร เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และเป็นวิถีทางสร้างทุนทางสังคม เพื่อสร้างศักดิ์ศรีและความมั่นใจในความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

แต่การนำมาใช้ควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และเห็นคุณค่า ด้วยการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

ความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (Satisfaction) ตามพจนานุกรมทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ กล่าวว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีความสุข ความอึดเอมใจ เมื่อแรงจูงใจได้รับการตอบสนอง ความหมายของความพึงพอใจมีผู้ให้คำนิยามไว้ดังนี้

สุรางค์ ไควตระกูล (2544, หน้า 179) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนรู้ ความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้จะขึ้นกับความสามารถแล้วยังขึ้นกับความพึงพอใจด้วย

รัชนีวรรณ สุขเสนา (2550, หน้า 66) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เช่น ความรู้สึกรัก ชอบ พอใจ เต็มใจ และยินดี ซึ่งเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุและจิตใจ เป็นความรู้สึกที่มีความสุขเมื่อทำสิ่งนั้นจนบรรลุผลสำเร็จ

สมลักษณ์ สุวรรณวงศ์ (2550, หน้า 36) ได้สรุปความหมาย ความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงาน หรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก

รวีวรรณ พงษ์พวงเพชร (2552, หน้า 71) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกพอใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่สามารถส่งผลให้การทำกิจกรรมหรืองานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการได้

ขวัญชัย ช้วน (2554, หน้า 106) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ท่าที ความรู้สึก หรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งที่ปฏิบัติ หรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ โดยผลตอบแทนที่ได้รับ เป็นปัจจัยทำให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ

เปรมศรี ศรีพลราช (2555, หน้า 97) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบใจ หรือความพอใจของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นความคิดเชิงบวก ซึ่งเกิดจากการตอบสนองความต้องการของตนเองทั้งวัตถุและจิตใจ มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติและความรู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ปฏิบัติ

จากการศึกษาความหมายของความพึงพอใจที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนรู้หรือการกระทำต่างๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการ และบุคคลมีความสุขความพอใจเมื่อได้ปฏิบัติสิ่งนั้น

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

การสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มต้น ให้เด็กทุกคนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนนั้น จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การสร้างสิ่งจูงใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายท่านดังนี้

สุรางค์ โค้วตระกูล (2544, หน้า 154 – 164) กล่าวถึงทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดแรงจูงใจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมและความพึงพอใจ ดังนี้ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ได้สร้างทฤษฎีแรงขับโดยถือหลักของความสมดุล ที่กล่าวว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เราแสวงหาสถานภาพสมดุลอยู่เสมอ หรือมีความโน้มเอียงที่จะรักษาความคงตัวภายใน เป็นต้นว่า เวลาหิวน้ำตาลในเลือดลดลงทำให้มนุษย์แสวงหาอาหารรับประทาน ความหิวเป็นแรงขับให้เกิดพฤติกรรม

กีพลี มะหะหมัด (2550, หน้า 22-23) กล่าวว่า ทฤษฎีสำหรับการสร้างความพึงพอใจมีหลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงคือ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน แต่ความต้องการนั้นเป็นลำดับขั้น เขาได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการสิ่งใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกไม่มีวันจบสิ้น
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่สิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมอื่นต่อไป ความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

3. ความต้องการของมนุษย์จะเรียงลำดับขั้นตอนตามลำดับความสำคัญกล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูง ก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนอง ซึ่งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์มี 5 ขั้นตอนตามลำดับจากต่ำไปสูงดังนี้

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้น เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการในเรื่องของอาหาร น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน เมื่อความต้องการทั้งหมดของคนยังไม่ได้รับการตอบสนอง

2. ความต้องการด้านความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security of Safety Needs) ถ้าความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้วมนุษย์จะต้องการในขั้นสูงต่อไป คือ เป็นความรู้สึกที่ต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคงในปัจจุบันและอนาคตซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความภูมิใจ

3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belonging Needs) หลังจากที่มีมนุษย์ได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้วก็จะมีความต้องการสูงขึ้นอีก คือ ความต้องการทางสังคมเป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

4. ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการให้คนอื่นยกย่อง ให้เกียรติ และเห็นความสำคัญของตนเอง อยากเด่นในสังคมรวมถึงความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ ความเป็นอิสระและเสรีภาพ

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization) เป็นความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ ส่วนมากอยากจะเป็นอยากจะได้ตามความคิดของตนหรือต้องการจะเป็นมากกว่าที่ตัวเองเป็นอยู่ในขณะนั้น

Porter and Lawler Model (1998, p. 169 อ้างถึงในจิราวรรณ กันติศาฤทธิ, 2554, หน้า 72) เป็นกลุ่มทฤษฎีกระบวนการ เน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความพอใจ กับผลการปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่เป็นตัวแปรสำคัญ ดังนี้

1. ความพยายาม (Effort) ได้แก่ ความพยายามที่คนแสดงออก สืบเนื่องมาจากแรงกระตุ้นจูงใจที่เกิดแก่เขา ชีตจำกัดของความพยายามจะสูงหรือต่ำมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแรงความเชื่อ หรือแรงแห่งความปรารถนาของคนนั้นๆ ซึ่งแต่ละคนมีแตกต่างกัน

2. ผลการปฏิบัติงาน (Performance) ได้แก่ ผลการปฏิบัติงานที่ปรากฏสืบเนื่องมาจากการใช้ความพยายามของตน

3. ผลตอบแทน (Rewards) ได้แก่ ตัวแปรที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ

ซึ่งผลตอบแทนดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติงาน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ผลการตอบแทนมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ

4. ความพอใจ (Satisfaction) ได้แก่ ความรู้สึกหรือสำนึกที่มีอยู่ในตัวบุคคล อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ การใช้เหตุผล การทำความเข้าใจ และการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนและสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจสรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ว่ามีสิ่งใดที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและความพึงพอใจของบุคคลนั้น เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่คล้ายกัน แต่ความต้องการนั้นเป็นลำดับขั้นจากพื้นฐานไปถึงจุดสูงสุดที่ตนเองพอใจ หรือประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

3. วิธีการสร้างความพึงพอใจในการเรียน

อารีย์ พันธุ์มณี (2542, หน้า 198) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการเรียนรู้นั้น มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ ที่ครูควรส่งเสริมให้เด็กเพื่อส่งผลต่อการเรียนรู้โดยสร้างความพึงพอใจให้ส่งผลต่อการเรียน ดังนี้

1. การชมเชยและกวีรคำทัก ทั้ง 2 ประการ จะมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การทดสอบบ่อยครั้ง การทดสอบเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจการเรียนมากขึ้น เพราะอาจหมายถึงการเลื่อนชั้น การสำเร็จการศึกษา การทดสอบบ่อยครั้งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจการเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น และเกิดความพึงพอใจของผู้เรียน
3. การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ด้วยการเสนอแนะหรือกำหนดหัวข้อเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง
4. ใช้วิธีการเรียนการสอนที่แปลกใหม่ เพื่อสร้างความสนใจเพราะวิธีการที่แปลกใหม่ ที่ผู้เรียนยังไม่มีประสบการณ์มาก่อน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัว และมีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น
5. ตั้งรางวัลสำหรับงานที่มอบหมาย เพื่อยั่วให้ผู้เรียนเกิดความพยายามในงานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จด้วยดี และเกิดความพึงพอใจกับความสำเร็จนั้นๆ

6. ใช้ตัวอย่างจากสิ่งที่ไม่เคยพบเห็น หรือคาดไม่ถึง การยกตัวอย่างประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน ควรเป็นตัวอย่างที่ผู้เรียนคุ้นเคยเพื่อให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น

7. เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่เรียนรู้มาก่อน การเชื่อมโยงสิ่งใหม่ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เคยเป็นประสบการณ์เดิม จะทำให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้น ทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนยิ่งขึ้น เพราะผู้เรียนคาดหวังไว้ว่าจะนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ และเป็นพื้นฐานต่อไป

8. ใช้เกมและละคร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง เช่น การเล่นเกม และการแสดงละครนั้น จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลิน ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

9. สถานการณ์ที่ผู้เรียนไม่พึงปรารถนา เช่น สภาพความจำเจในห้องเรียนหรือบรรยากาศในห้องเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ อาจจะเป็นสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเบื่อ ไม่พอใจ ขัดแย้ง ควรหาทางลดหรือขจัดให้หมดไป เพราะเป็นสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ (2544, หน้า 149-150) กล่าวถึง การสร้างความพึงพอใจในการเรียนการสอนว่า ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี การเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จได้นั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือ ความพึงพอใจในการเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูควรสร้างให้เกิดแก่ตัวผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ต่อบทเรียนนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. ครูควรศึกษาความต้องการของผู้เรียนแต่ละวัย และจัดเนื้อหาให้สนองความต้องการของผู้เรียน เนื้อหาที่สอดคล้องควรเกี่ยวกับชีวิตจริง และมีความหมายสำหรับผู้เรียน

2. ก่อนเริ่มเรียน ครูควรมีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อดึงความสนใจและแจ้งให้ผู้เรียนทราบถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

3. ครูควรแนะนำให้ผู้เรียนฝึกการวางแผนเป้าหมายในการเรียนสำหรับตนเอง เพราะคนที่เรียนหรือทำงานอย่างมีเป้าหมายจะกระทำด้วยความตั้งใจ

4. ในบรรยากาศของการเรียนการสอน ควรมีการโต้ถาม มีการอภิปราย และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น ฝึกความเป็นผู้ฟังที่ดีและมีการยอมรับซึ่งกันและกัน

5. ใช้วิธีการเสริมแรงตามความเหมาะสมและความจำเป็น เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และบางครั้งอาจลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพราะรางวัล คำชมเชย การยืมพ้ยกหน้า การให้ความสนใจ นับว่าเป็นการเสริมแรงที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก

6. ใช้การทดสอบ การทดสอบเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวเตรียมพร้อมและเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ตลอดเวลา

7. แจ้งผลการสอบให้ผู้เรียนทราบทันที เพื่อให้ผู้เรียนทราบสิ่งที่เรียนรู้ไปนั้น ตนเองมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใดและมีข้อบกพร่องที่จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่ ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้ผู้เรียนต้องเอาใจใส่ติดตามเนื้อหาวิชาอยู่ตลอดเวลา

8. การพาผู้เรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ หรือเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน

9. การติดตามผลการทำงานที่มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อดูความสำเร็จของงาน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนการสอนของครู เพราะความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในแต่ละครั้ง เมื่อได้รับความสนใจจากครูผู้สอน จะเกิดความพึงพอใจมีกำลังใจที่จะเรียนรู้ในคราวต่อไป

จากการศึกษาวิธีการสร้างความพึงพอใจในการเรียนสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เป็นสิ่งที่ครูควรสร้างให้เกิดแก่ตัวผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น ก่อนเริ่มเรียน ครูควรมีวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อดึงความสนใจและแจ้งให้ผู้เรียนทราบถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ การได้แสดงออกตามความถนัด การได้รับการยอมรับจากกลุ่มและครูผู้สอนจะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนยิ่งขึ้น จากหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจดังกล่าว แรงจูงใจและสิ่งจูงใจในทางบวก จะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจได้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้ดังนี้
 อรรวรรณ เจาะประโคน (2550, หน้า 117) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อทักษะชีวิตของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ศรัทธา เขต 3 พบว่า สุขภาพจิตและอัตมโนทัศน์เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงกับทักษะชีวิต การอบรมเลี้ยงดูและสัมพันธภาพกับเพื่อนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับทักษะชีวิต

เจตนิพิฐ สมมาตย์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการสร้างเสริมทักษะชีวิต ร่วมกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อพฤติกรรม การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยทำการศึกษาแบบกึ่งทดลองใน 2 กลุ่ม ผลพบว่า ภายในกลุ่มทดลองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ทักษะชีวิต และการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในทุกด้าน พบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม มีทักษะชีวิตและการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิไลรัตน์ แยมจวบ และเยาวนิจ กิตติธรรกุล (2550, หน้า 495 – 512) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งงานวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน รวมทั้งศึกษาผลเบื้องต้นและปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างคือแกนนำเยาวชนอายุระหว่าง 12 – 20 ปี จำนวน 30 คน จากตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมายและผู้ปกครอง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินก่อน-หลังกระบวนการ และแบบประเมินทักษะชีวิตและสังคม ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 8 กิจกรรม โดยเริ่มต้นจากการเข้าใจตนเองแล้วเชื่อมโยงสู่สังคม ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนขององค์กรต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชน ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ ได้แก่ ข้อจำกัดของตัวเยาวชนแต่ละคน งบประมาณและเวลา ความขัดแย้งภายในชุมชน และการสื่อสารของผู้วิจัย ส่วนปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ การสนับสนุนจากแกนนำชุมชน แหล่งทุนภายนอก การประสานงานที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

อำพร สุวรรณโล (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสามารถในการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ที่เรียนวิทยาศาสตร์

โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ปรากฏว่า 1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องมือประมงพื้นบ้านเพื่อนำมาใช้เสริมในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง แรงและการเคลื่อนที่ มีทั้งหมด 22 รายการ 2) นักเรียนที่เรียนวิทยาศาสตร์โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องมือประมงพื้นบ้านมีความสามารถในการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนที่เรียนวิทยาศาสตร์โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องมือประมงพื้นบ้านมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จันจิรา ทิพย์วงศ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มเติม เรื่อง นาข้าวเหนียวสันป่าตอง ปรากฏว่า 1) ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านวิทยาศาสตร์เพื่อนำมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มเติม เรื่อง นาข้าวเหนียวสันป่าตอง โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์พบว่ามีเนื้อหา 50 หลักการทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง 3 ด้านคือชนิด พันธุ์และสมบัติของข้าว ดินและปุ๋ยที่เหมาะสมกับนาข้าว และเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาข้าว 2) ได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมเรื่อง นาข้าวเหนียวสันป่าตองโดยได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ท้องถิ่น ครูวิทยาศาสตร์ ชุมชนและเป็นวิทยากรในการให้ความรู้กับนักเรียน อีกทั้งนักเรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการเรียน 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอน โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา วิทยาศาสตร์เพิ่มเติม เรื่อง นาข้าวเหนียวสันป่าตอง หลังสอนสูงกว่าก่อนสอน

อิลองก์อร จารุจิต (2553, หน้า 99 – 103) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า 1) กลุ่มทดลองหลังการทดลองมีทักษะชีวิตด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและการแก้ปัญหาโดยส่วนย่อยในแต่ละด้านและโดยรวมสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผู้วิจัยได้ติดตามผลหลังการเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์นักเรียน ครูคนอื่นๆ และผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์เพื่อเข้าใจความสามารถ ความถนัด จุดเด่น – จุดด้อยของตนเอง และพร้อมที่จะปรับปรุงพัฒนา โดยการมีวินัยในการเรียน

มีความมุ่งมั่นเพียรพยายาม รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ส่งงานตามเวลา ตั้งใจเรียน ทำงานหรืออ่านหนังสือเมื่อมีเวลาว่าง ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลด้วยความสนใจ และใฝ่รู้ใฝ่เรียนจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาและอาชีพของตนเอง

พิมพิมล แสนนาม (2553, หน้า 114) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมฝึกการอ่านภาษาไทยเชิงวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองแคน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 จำนวน 14 คน ผลการศึกษาพบว่า ชุดกิจกรรมฝึกการอ่านภาษาไทยเชิงวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.19/82.86 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ นักเรียนที่เรียนชุดกิจกรรมฝึกการอ่านภาษาไทยเชิงวิเคราะห์ มีผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านภาษาไทยเชิงวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่เรียนชุดกิจกรรมฝึกการอ่านภาษาไทยเชิงวิเคราะห์มีความพึงพอใจในการเรียนในระดับมากที่สุด

ระเบียบ พรหมสุ่ย (2554, หน้า 104) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยและความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านสร้างพาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยและความคิดสร้างสรรค์มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.90/86.11 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ความสามารถในการเขียนคำพื้นฐานภาษาไทยและความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

วลาสินี บุตรแสนคม (2554, หน้า 96) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนบทบาทพร้อมกับการสอนที่มุ่งเน้นการปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างความสามารถการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนธาดุนารายณ์วิทยา อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 40 คน ผลการศึกษาพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนบทบาทพร้อมกับการสอนที่มุ่งเน้นการปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างความสามารถการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 81.46/83.38 สูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 75/75 ที่ตั้งไว้ นักเรียนมีความสามารถการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษ

หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับมาก

ชลธิชา มาลาหอม (2556. หน้า 129 – 138) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนผ่านอัตลักษณ์ชุมชนบ้านอุปราชา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ซึ่งเป็นการผสมวิธีคิดและระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมกัน ผลการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.10$, S.D.=0.54) ทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม ซึ่งก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.65$, S.D.=0.7) จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนพบว่า กระบวนการที่สามารถพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนได้ดีที่สุดคือ การลงมือปฏิบัติและทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทำให้พัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และด้านการเข้าใจผู้อื่น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายยังทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ตรงกับความต้องการของชุมชน เพราะการพัฒนาทักษะชีวิตโดยการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและยังช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตของตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Gilchrist, L.D., S.P. Schink and J.S. Maxwell (1987, pp. 73 – 84) ได้ศึกษาผลการคำปรึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิต เพื่อป้องกันปัญหาวัยรุ่น โดยจำแนกพฤติกรรมใน 4 ด้านของวัยรุ่นคือ การมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรรภ์ การใช้สารเสพติดหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ปัญหาความเครียด และการถูกทอดทิ้งจากสังคม พบว่า การให้คำปรึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิต สามารถป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทั้ง 4 อย่างในวัยรุ่นได้

Yates (1992, pp. 3179–3180) ได้ศึกษาในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพการสอน ของนักเรียนอเมริกาเชื้อสายแอฟริกาในระดับวิทยาลัย ผลจากการศึกษาพบว่า นักศึกษาได้รับอิทธิพลสองอย่าง คือ จากแรงจูงใจภายในและภายนอกกล่าวคือ กระบวนการทางสังคมในการสร้างคนเพื่อเข้าสู่อาชีพ เริ่มจากการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลจากครูที่ให้ความเอาใจใส่

เป็นพิเศษกับนักเรียนในวัยเด็ก ซึ่งมีผลทำให้เด็กประทับใจในอาชีพ และมีพัฒนาการในการเลือกอาชีพครุในเวลาต่อมา

Veramu (1996, pp. 6 – 9) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการศึกษาในทางตอนใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิก พบว่า การใช้อำนาจในการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าคือ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Botvin and others (2003, pp. 338–346) ได้ศึกษาการใช้โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่และการดื่มสุรา สำหรับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 3–6 จำนวน 1,090 คน จาก 20 โรงเรียน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 9 โรงเรียน จำนวน 426 คน และกลุ่มควบคุม 11 โรงเรียน จำนวน 664 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ในระดับบุคคล หลังการทดลองพบว่านักเรียนมีการสูบบุหรี่หรือน้อยลงกว่าปีที่แล้วมีทัศนคติที่ต่อต้านบุหรี่มากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และโทษของบุหรี่และสุราเพิ่มขึ้น และมีทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น มีความมุ่งมั่นที่จะสูบบุหรี่และดื่มสุราให้น้อยลง 2) การประเมินผลในระดับโรงเรียน หลังการทดลองพบว่า นักเรียนสูบบุหรี่หรือน้อยลง 61% และดื่มสุราน้อยลง 25% และมีความตระหนักรู้ในตนเองมากขึ้น

Erik (2005, pp. 366–377) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ที่มีความสามารถทางปัญญาต่ำและปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่ำ จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางสติปัญญาโดยนักเรียนที่มีความสามารถทางปัญญาต่ำ จะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน โดยนักเรียนที่มีความสามารถทางสติปัญญาต่ำ สามารถปรับตัวให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสูงขึ้น หากได้รับการพูดคุยกับเพื่อนๆ

Bellcourt (2005, pp. 11 – 12) ได้ศึกษาการรับรู้ของชาวอเมริกันในการเชื่อมโยงความรู้ของวิทยาศาสตร์กับระบบนิเวศน์โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและบูรณาการสู่วิชาวิทยาศาสตร์ ในหลักสูตรการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่สัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหาสาระกับการปฏิบัติจริง โดยสำรวจความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ออกมาเป็นปริมาณหรือรูปธรรมได้ โดยการสัมภาษณ์และสังเกตแล้วนำมาแปล

ความหมาย ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องระบบนิเวศน์ มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

Alebiosu (2006, pp. 52 – 53) ได้ทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวิทยาศาสตร์ที่ผู้หญิงไนจีเรียใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการใช้แบบสอบถามผู้หญิง 320 คน ในเขตโยรูบา รัฐโอกัน ประเทศไนจีเรียแล้วนำไปให้ครูวิทยาศาสตร์วิเคราะห์ว่าภูมิปัญญาใดที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ สรุปได้ 13 หัวข้อ จากนั้นนำความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวิทยาศาสตร์ที่ได้วิเคราะห์แล้ว มาจัดทำกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วนำมาสอนในชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยให้ครูวิทยาศาสตร์สาขาเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ เกษตร จาก 15 โรงเรียนจำนวน 85 คน ใช้เป็นกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ จากนั้นใช้แบบสอบถามถามผู้เรียนว่าเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องในความรู้วิทยาศาสตร์หรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ต้องค้ความรู้ 2 อย่าง คือ การดูแลเด็กและการป้องกันอาหารไม่ให้เสียโดยการใช้สิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น ชี้เถา และหญิงไนจีเรียมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ สรุปได้ว่า ทักษะชีวิตมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำรงชีวิตของคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถ้าหากมีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง แล้วเชื่อมโยงสู่สังคมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกับรายวิชาต่างๆ ที่เรียนในห้องเรียนพบว่าการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถจับต้อง มองเห็นภาพ และเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวต่างได้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัด การนำความรู้ที่ได้จากนอกห้องเรียน เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนในห้องเรียน ยังเป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ หากนำความรู้เหล่านั้นมาจัดระบบหรือสร้างเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน จะทำให้ชุดกิจกรรมที่ได้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละพื้นที่ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ช่วยส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตามความสามารถของแต่ละคน และยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสอนของครู เพราะผู้เรียนสามารถศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจ

ที่จะทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนทำงานด้วยการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อฝึกทักษะการคิด การวางแผนในการทำงาน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตได้ดียิ่งขึ้น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์